

Ioan. Bugenhagij Pomerani In Hiob annotationes.

<https://hdl.handle.net/1874/456917>

07

Nº. 13

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

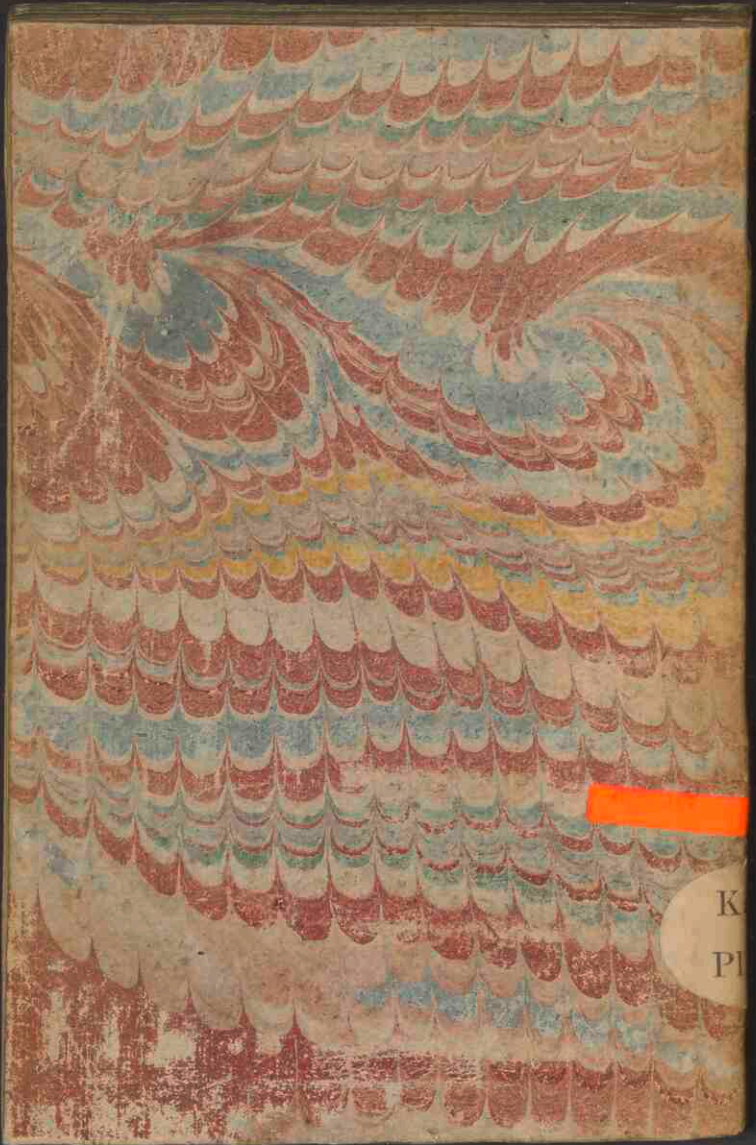
ast

.G

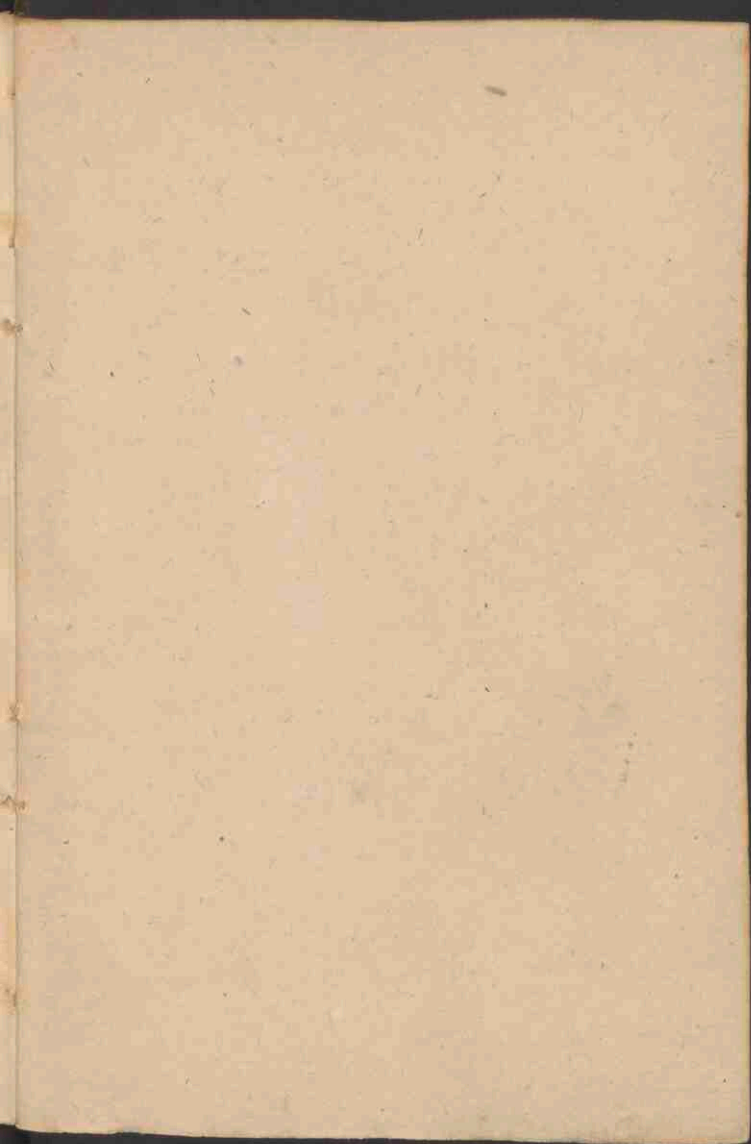

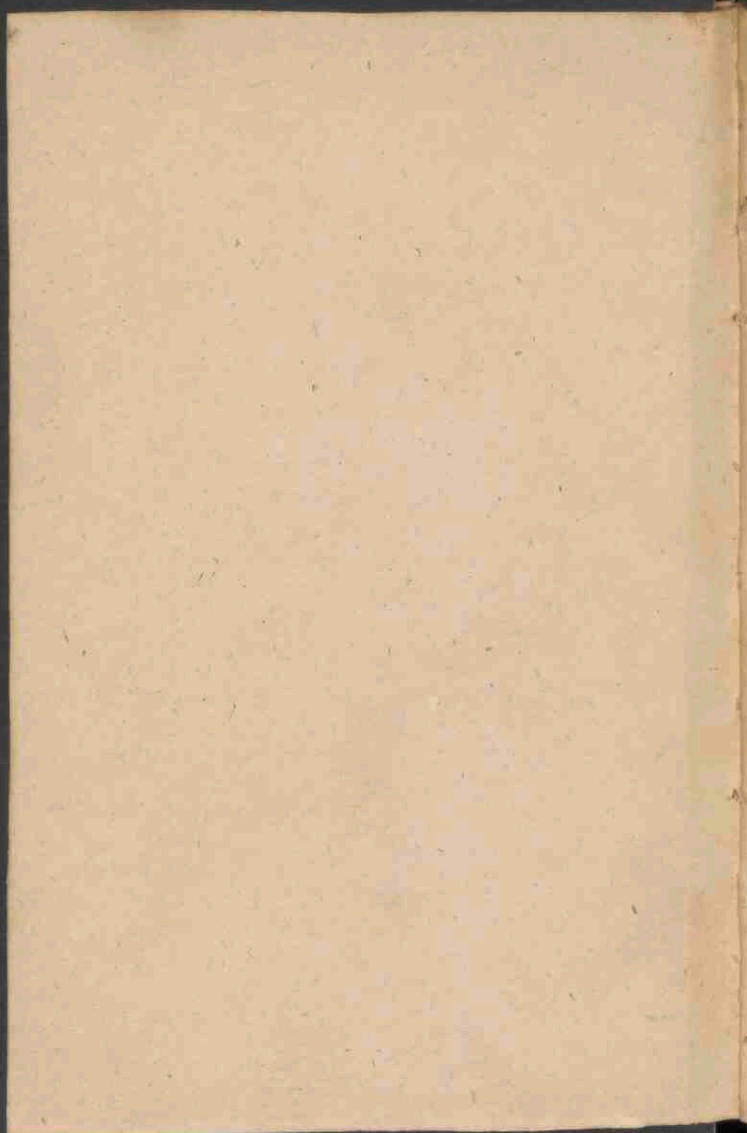

K
P

D. oct.
~~127³~~

Kast 107
pl. Ca: 13

D. 80727 III

IOAN. BV.

GENHAGII POMERANI
IN HIQB ANNO
TATIONES.

BASILEAE ANNO

M. D. XXVI.

JOHN B. ...

...

...

...

...

ANNO TA

TIONES IO. BVGEN. PO-
MERANI IN HIQB.

CREDO HIQB ANTE
legem fuisse, sed non laboro, quo
cunq; loco & tempore fuerit.
Nos ea libenter ignorabimus,
quæ spiritus nos uoluerit ignora
re, nihil ad pietatem pertinentia.

Meditemur ea diligenter, quæ aperte ad consolationē
nostri scripta sunt, Vt, quod fuerit Hiob simplex,
rectus, &c.

C A P V T . I .

Virerat in terra Hus nomine Hiob. Et De terra &

Genesis. 22. Melcha peperit ipsi Nachor Hus pri cogitatione
mogenitum, & Bus secundum, à quibus terra cogno- Hiob.
minatae sunt. Vnde Hiob .32. Helin Busites dicitur.
Hinc putatur Hiob ex fratre Abraham Nachor descē
disse. Sunt qui putant eum esse Iobat, de quo Gene-
36. quasi similia sunt, quum tamen Hiob ab N inci-
piat, Iobat uero à 7.

Simplex id est, omnia deo committens. Et agens

▲ 2 in teno

A N N O T A T .

in tenebris) Sic Abraham sequebatur deū nesciens quo iret. Rectus .i. non solum tribuens unicuiq; suum, sed & egenis succurrens, & omnibus omnia factus, ut uidebis. Quod autē sequitur, & timens etc.) expositio est precedentium. Natiq; sunt ei etc.) Gloriam & diuitias ipsius Hiob primū describit, ut cognoscas uirtutem patientiæ eius in aduersis sequitur. e. Inter omnes orientales) s. terræ Iudææ. Nam sic scriptura describit loca respiciendo Iudæam. Cumq; in orbem trāsissent dies) .i. reuoluti essent dies. Sanctificabat illos) Hic uides pietatem Hiob, q̄ timuit deum non so-

Sanctū quid lum in se, sed etiā in filijs. Sanctum enim dicitur, quod ab usu prophano separatum, soli domino consecratur. Sanctificabat ergo, id est, deo purificabat, mittēs sancta monita per nuncios ad eos, et offerens holocausta.

Sāctificare. Per singulos) .i. singulatim ul' pro singulis. Nos sanctificamus quoq; si quos uidemus aut timemus peccare, sanctis doctrinis monemus. Sic Christus Ioan. 17.

Offerre ho- Pater sanctifica eos. Et quum in occulto pro eis quoq; locaustum. oramus, quod est holocaustum pro eis offerre. Dicebat enim) id est, cogitabat secum in corde. Ne forte) s. timeo. Benedixerint) pro maledixerint. Sic inuenimus quandoq; & uidemus uulgatum fuisse, ut cōtrario uerbo uitaretur blasphemia dei. Vide. 3. Reg. 21 Sic postea dixit uxor Hiob: Benedic deo etc. Ne forte benedixerint deo in cordibus suis) Etiam si à uerbis & factis

& factis abstinuerint. Quadam autem die quum ue
 nissent filij dei) Filios dei angelos intelligo, qui assistunt
 coram domino. Iuxta illud Danielis: Millia millium mi
 nistrabant ei, & decies millies centena millia assistebāt Daniel. 7.
 ei. Fuit inter eos etiam satan) Et ipse quoq; nuncius
 dei est, ut in Psalmo. Inmissiones per angelos malos.
 Et Apoc. 12. Proiectus est accusator etc. Hic nota ada
 gium, Et Satan inter filios dei. Solet enim ferè turbator
 pacis uel homo uel diabolus adesse, ubi adsunt in cōspe
 ctu dei filij dei, id est pacifici. Matih. 5. Circuiui terrā.
 1. Petri. 5. Estote sobrij et uigilate, quia aduersarius ue
 ster diabolus &c. Nunquid frustra Hiob tim.) Faci
 le est timere & colere deū, dum interim deus tanta dat.
 Sicut filij Israël in deserto laudauerūt deum tanta glo
 ria liberati in mari rubro, sed cito recesserunt à deo, ut
 & saepe aliàs. Vide Psal. 105. Operibus manuum eius
 benedixisti) id est, quicquid facit Hiob tu prosperū red
 dis. Sed extende paululum manum) Aduerte impieta
 tem diaboli, qui nititur deum ostendere mēdācem sicut
 ab initio. Hoc imitantur omnes impij, id est, qui nō cre
 dunt deo. Diligenter notandum, quod dicit: Extende
 tu etc. quum tamen ipse sit percussurus Hiob. Sic &
 Hiob postea loquitur: Dominus dedit, dominus abstu
 lit. Non dicit diabolus abstulit. Item, manus domini te
 tigit me, non dicit, diaboli. Opus enim dei est, etiā si dia
 bolus percutiat pios. Et propterea hāc gloriam dant

A N N O T A T.

deo in aduersis. Nisi in faciem benedixerit tibi) Im-
perfecta quidem, sed uidetur oratio esse imprecantis si-
bi. ut subaudias, disperiam, uel simile, uidebis tum.

Tantum in eum ne extendas manum tuam) Vide q̄
diabolus nō possit plus quā à deo permittitur. Quid
ergo timemus? Sabei) Arabes. Ignis dei cecidit è
caelo) Hic uides quod possit etiam in aëre operari dia-
bolus & ignem demittere. Chaldei) Babylonij sunt.
Nota quod simul omnibus calamitatibus obruit uirū
sanctum ut à statione sancta deiciat. Mittit quoq; nun-
cios simul ferè, ne quid horū ignoretur. Non enim tam
gaudebat diabolus perdidisse quæ erant Hiob, quā
nitabatur inducere eum, ut in faciem ipsi deo maledice-
ret & blasphemaret. id quod nunquam est assecutus,
ut uerax deus, diabolus mendax inueniretur. Item, ut
nihil suæ calliditatis omitteret, seruauit ipsi Hiob uxō-
rem, non in solatium, sed in doloris augmentum, ut ui-
des Et præterea amicos quoq; qui ad consolandum ue-
nerant, subuerit. Nudus egressus sum de utero) Nu-
dus, non solum sine uestimento, sed etiam sine possessio-
nibus. Reuertar illuc) unde ueni, hoc est in terram.
Gen 3. Puluis es & in puluerē reuertetur. In psal. 145.
Exibit spiritus eius & reuertetur in terrā suam. Do-
minus dedit, dominus abstulit) Hiob non maledicit dia-
bolo, sed benedicit deo. In omnibus his) s. pr. amissis.
Hoc dicit scriptura, & in secundo capite repetit, quæ
si aliud

si aliud dicitura capite tertio.

C A P V T . I I .

Factum est autem cum quadam die.

Et adhuc retinens innocentiam) Postquam omnia amisit .q. d. iam apparet maior innocentia. Antea uidebatur me honorare propter ea quæ dederam, iam oia ablata sunt &c. Ut affligerem eum frustra) Frustra dicit, quia non est inuentum in Hiob quod querebatur à diabolo, scilicet ut malediceret deo, sed adhuc retinet innocentiam. Alioquin non frustra percussus est, Deus enim nihil facit frustra, nempe ut haberemus exēplū patientiæ eius, & exemplum gratias agentis in aduersis. Pellem pro pelle) Adagium: pellem s. alterius, pro pelle s. sua. Dabit homo id est nō interim curabit dū alij tanguntur, dum ipse non tangatur. Anima) uita.

Benedicat) pro maledicat. Ecce in manu tua est .i. do tibi potestatem Veruntamen animam illius serua) id est, ne occidas eum. Testa) non linteo. Sedens in sterquilinio) id est, simo, stabulo. Aduerte quod simplicitas, quæ coram deo est innocentia, sicut uides in premissis, coram mundo est stultitia. Hinc uocabulum simplicitas & simplex, pro stultitia & stulto sæpe in scripturis accipitur. Dixit autem illi uxor sua) Aduerte stultitiam huius uxoris, quæ, quamuis intellexit Hiob seruari à domino, eo quod gratias ageret deo, tamē hoc

Simplicitas

A N N O T A T .

ipsum malum esse Hiob, ubi melius esse iudicat mori: et ut hoc eligat Hiob, utitur ipsa impijssima persuasione.

Si bona suscepimus de manu do.) Quum utrunq; ueniat ex manu dei, & utrunq; cooperetur diligentibus deum in bonum.

C A P V T . I I I .

Post hæc aperuit Hiob os suū & male.

Varia hic scribunt, quibus nituntur excusare maledictionem hanc, nō audentes peccatum ascribere illi, quem dominus iustum prædicat, quasi etiam iustus non septies cadat in die. Posset autem eo detorqueri, quod omnia primæ nostræ natiuitatis sint maledicta, quia in peccatis, & ad peccata & misérias nascimur. Sed hic liber ostendit mihi palam Hiob peccasse, & hoc ipsum inter peccata sanctorum referendum censeo: quamuis uehementi dolore uictus, in hæc nulla malicia proruperit. Idcirco bis ante scriptum est: In omnibus his non peccauit Hiob labijs suis, neq; stultum quicquā cōtra deum locutus est. Hic uero scriptura non excusat, tantū abest ut laudet. Imò sic præfatur: Post hæc aperuit Hiob os suum &c. q. d. aliter aperuit quàm ante. Verum hic scriptura iudicium relinquit deo, ostendens talia non esse iudicij humani. Et ne mihi obijcias quare utar argumento ab authoritate negatiue: Dico hæc esse, de quibus Hiob cap. 6. excusat dicens: Quæ est enim

enim fortitudo mea ut sustineam? aut quis finis meus ut patienter agam? &c. Quid enim non patitur, qui etiã deum ipsum sibi uidet aduersarium? Id quod contingit tam grauius tentatis, ut etiam Christus se derelictum clamauerit. Hæc uides cap. 7. 9. 10. Et deprecatur Hiob ne sit deus aduersarius cap. 13. 14. Præterea dico hæc esse de quibus poenitentiam agit, ubi audit dominum dicentem cap. 39. Nunquid qui contendit cū deo tam facile conuiescit? etc. Vnū locutus sum, quod uti nam non dixissem: & alterum, quibus ultra non addā. Vera poenitentia. Vnum quod maledixi diei meæ. Alterum, quod sepe exposulauī cum deo, quare etiam flagellaret innocentem. Et capite ult. Scio quod omnia potes, & nulla te latent &c. Iecirco per hæc nihil decessit iustitiæ Hiob non imputate deo, qui est scrutator cordium & renū. qui & in fine libri pro eo contra amicos eius pronuntiat dicens: Iratus est furor meus in te & in duos amicos tuos &c. Verum hoc agit ubiq; constanter Hiob, ut in nullo cedat aduersarijs, qui mitebantur ostendere eum suæ iniquitatis & hypocrisis à deo suscepisse poenas, quorum iudicium iniquum erat: non solum quod sibi nihil conscius erat Hiob, Verum etiam q; ipsi, quæ ignorabant, iudicabant, et innocentem condemnabāt. Quibus iuste ait cap. 27. Absit à me ut uos iustos esse iudicem &c. Inustus enim est qui propter impiorū maledicta agnoscit quod non deliquit.

A 5 Hic obijci

A N N O T A T .

Hic obijcitur mihi quod maledicendo diei suæ non peccauit: quia dicit cap. 6. Quare detraxistis sermonibus ueritatis? &c. Et nihil ante corā amicis dixisse legitur, quàm quæ sunt cap. 3. ubi maledicit diei suæ. Respondeo, quod amici non arguunt Hiob quod nolit se esse natum, aut uelit mox natum se perijisse (Sentiūt enim & ipsi, ut uidebis, melius esse impio, quem Hiob iudicant, si natus non fuisset: indignū quoq; qui uiuat, nisi poenitentia redeat ad dominum) sed hoc arguunt, ut uidere est per totum librum, quod dixerit: Non ne dissimulauit: non ne siluit: non ne quieuit? & uenit super me indignatio. Quod & alibi sic dicit: Non peccaui, et in amaritudinibus morabitur oculus meus. q. d. hoc iniustum est. Hic nullus hominum poterit eum arguere, nihil enim erat sibi conscius, sed non in hoc iustificatus coram deo, sicut & ipse fatetur cap. 9. Quod uero addit cap. 6. Præbete aurē &c. eodem pertinet, Vos, inquit, absq; contentione dicite, Ego candide & absq; iniquitate respondebo. Id quod et fecisse eum uides. Ita, ut nihil in uiro tantis uerborū blasphemijs impetito, inuenire potuerint iniquitatis, nisi quod falso putarunt eū sibi iustū uideri cap. 3. 2. Postremo, si nusquam nutasse Hiob in tanta uolunt tentatione, quod quæso exemplū nobis propositum est? quæ uirtus ostensa dei in tribulatione? Ita scilicet sanctos extollimus, ut eorū, non de uirtutem prædicemus. Prædicatur autem dei uirtus in sanctorum

florum

Et orū infirmitate, sicut fatetur qui dicit in Psal. Tenuisti manum dexteram meam. Et quā mirabilem dei de ductionē siue ductum in isto Hiob uidere licet. & præterea falsam & erroneam sanctitatem & sapientiā in amicis ipsius. Sanctissimis enim sententijs impetūt Hiob quasi iniustum. & tamen ipsi iniusti, pronunciant deo capite ultimo. Sed ipsis quoq; pœnitentia conceditur. Helium autem relinquitur. Nouit enim deus qui nō omnino pessimo animo impugnant ueritatem: & qui sola arrogantia ducti, expugnare nituntur qđ nesciūt. Id quod elegantissime hic cap. 32. descriptum uides.

Post hæc aperuit Hiob os) q. d. aliter aperuit quā antra. Pereat dies) id est, maledicta sit dies. In qua dictum est) s. de me. Dies illa uertatur in tenebras) id est, non sit dies. Non requirat cum deus) id est, ignoretur a deo, deus nesciat eum, maledicta sit. Non illustretur lum. ne) sicut supra, uertatur in tenebras. Tenebrosus turbo) tempestas. In diebus) inter dies. Sit solitaria) non computtur cum alijs. Maledicant) s. homines. Ei) nocti uel diei. Qui maledicunt) maledicere solent. Suscitare) s. sua maledictione. Leuiathan) diabolus. Qui maledicunt diei. Ex hebræo. Expectātes orbari de societate sua, hoc est, omnes qui odio habent hanc uitam desperantes. Expectet lucē et nō uideat) illa nox maneat in tenebris æternis. Ostia id est, uuluum. Veniris qui por. me) ueniris matris meæ

Nihil agit
hic Gregor.

A N N O T A T .

me.e. Nec abstulit mala ab oculis meis) fecit ut uiuerē.

Quare non in uulua mortuus sum?) sicut abortiuū.

Cur exceptus genibus? s. nutricis. Nunc enim) s. si non conceptus uel natus fuisset, aut statim periisset.

Dormiens) mortuus. Silerem) esset in quiete. Cum regibus) qui mortui sunt. Qui edificant) edificare solent. Solitudines, id est, desolatas & ruinosas ciuitates & castra. Replent) replere solent. Aut s. re quiescerem. Non subsisterem) iam non esset. Ibi s. in morte. Robore) à robore. Et quondam uincti s. qui fuerūt. Non audierunt s. illi mortui q̄ uincti erāt.

Exactoris. i. oppressoris. Exactor, qui in hac uita opprimit, deicit in carceres, cogit ad labores, aufert pecuniam, illic non auditur. Et uita s. quare data est?

Qui expectant mortem) qui cupiunt mori. Sepulchrum, id est, mortē. Viro s. quare data est lux? Cuius abscondita est uia, id est, qui ambulat in tenebris afflictionum. Et circumdedit eum deus tenebris, idem.

Antequam comedam suspiro, id est, ne cibus quidem mihi dulcis est. Et quasi inuidantes aquae) sua inundatione sonātes. Rugitus) clamor. Quia timor) Ecclesiastici. 11. In die honorum ne immemor sis malorū.

Nonne dissimulaui? & c. hoc est, In honoribus & diuitijs nō superbiui, iniurias contempsi, plagam dei iā dissimulanter tuli, & tamen ipse deus quoq; aduersa-

Hoc iuuabit tur. Ex Hebr. eo aut. Non prosperatus sum, non ocio
 sus fui

sus fui, nō quieui. Hæc est summa pie uitæ, contra quã ut legamus disputant amici. Non prosperatus sum, quia etsi prosperitas mihi uidebatur adesse, tamen nihili duxi. Imò timor quem semper in prosperitate habui, non permisit me prosperitate frui. Indignatio s. dei.

Hiob absque
offendiculo
quã nrã ha-
bet trãsla.

C A P V T . I I I I .

Respondens autem Eliphaz Theman.

Eliphaz Themanites. i. qui erat à Theman. Ad hoc autem nititur sua disputatione, ut ostendant Hiob esse impium. Sed conceptum sermonem tenere quis poterit? id est, quis poterit tacere? Contra Paulus. Spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt. Manus lassas id est, infirmas. Manus lassa est quæ deficit à bono: quæ roboratur quum sancta admonitiõe ad bona alios hortamur. Vacillantes, id est, dubitantes in fide. Genua tremantia, id est, quæ debilitate inceserunt in uia dei.

1. Cor. 14.

Conturbatus es, id est, qui alium doces, te ipsum non doces. Seminant dolores. i. sunt oppressores. Flante deo) deo persequente uel irascente. Spiritu iræ eius, id est, furore eius. Bonæ sententiæ Eliphæ, sed tendunt ad malum finem, ad conclusionem (ut ita dicam) malã. Quod præcipue & unice spectandum & obseruandũ est. Rugtus leonis & uox leonæ) per hæc animantia oppressores aliorum significat. Eo quod nō haberet prædam) eo quod non liceret ei rapere. Per tigridem significatur

A N N O T A T .

ficantur qui ex nullo uictu uiuunt nisi ex praeda. Et ca-
tuli leonis dissipati sunt s. quod non haberent pradam.

Porrò ad me dictum est uerbum absconditum) De uis-
sione hac nocturna accipit sententiam Hiob cap. 6. Ad
increpandum tantum eloquia concinnatis, & in uentura
uerba profertis. Ad Coloss. 2. Nemo uos seducat in re-
ligione angelorum. 1. Ioan. 3. Omni spiritui nolite cre-
dere. Nititur etiam Hiob sententis diuinis opprimere.

Dictum est uerbum absconditum, id est, reuelatum est
à deo. Et quasi furtiue, id est, abscondite. In horro-
re uisionis nocturnæ) nocturnas uisiones magis horresci-
mus. Et cum spiritus s. aliquis. Inhorruerunt pili)
Steteruntque comæ. Auræ lenis. i. leniter mihi locutus
est. Nunquid homo dei comparatione iustificabitur?)
Hanc dicit sententiam spiritus flatu sibi reuelatâ, certe
in se bonam, nisi ipse qui dicit abuteretur. Nunquid
ho.) Sententia est, Tamen si iustus ó Hiob tibi uidearis,
tamen coram deo nemo iustus est. Iustificabitur iu-
stus erit. Qui seruiunt) uel angeli uel pij. Et in ange-
lis suis repperit prauitatem) Sicut Christus dicit: Vide-
bam satanam de coelo tanquam fulgur cadentem. Qui ha-
bitant domos luteas, id est, qui habitant in terris in hoc
mortali corpore. Consumuntur. i. intus in corde peri-
bunt. Tinea intus consumit antequam consumptio for-
ris appareat, Sic perunt impij intus infidelitate, antequam
damnatio eorum foris conspiciatur. Est autem graue
argumen

argumentum contra Hiob, cuius impietas iam quoque
 apparebat foris. De mane usque ad uesp. i. breui peri
 bunt. Et quia nullus intelligit s. ea quae dei sunt. Qui
 autem reliqui fuerint auferentur ex eis s. impijs. Et
 non in sapientia morientur, id est, absque cognitione dei.

C A P V T . V .

Voca ergo si est qui tibi respondeat.

Voca ergo) Adhuc sunt uerba Eliphæ. Ex hebræo.
 Clama nunc si sit exaudiens te. Et ad quem de sanctis
 facies te uertere? hoc est, ne unus quidem ex sanctis &
 pijs exaudiet te uel respondebit tibi uidens impietatem
 tuam. Cur enim non contēneret pius homo, quem etiā
 deus contemnit? etiamsi tibi iustus uidearis. Quisquis
 sanctus est abhorrebit ab errore tuo, & non potest ti
 bi consentire nisi impius. Noli o Hiob indignari con
 tra sermones ueritatis. Virum stultū interficiet etc.
 Ne mireris quod ego dure loquor contra tuam impie
 tatem cū amicus sim. Non enim me aliud decet: ex pijs
 sum nō ex impijs. Et quis piorum siue sanctorū in hoc
 te audiet uel respōdebit tibi? Et non potius cum tua im
 pietate te deseret & contemnet?

Propositiones in capitis interpretationem.

Sanctorū inuocationem, ut hodie iactatur, hic pro
 bare non licet. Proposit. I.

Consilium hoc, est Eliphæ seu irrisio siue ironia. .II.

Etsi senten

A N N O T A T .

.III. Etsi sententias sanctas quandoq; proferat, consiliū
tamen eius non probatur.

.IIII. Tunc sancti nō erant in cœlo nisi angelos cogites.
Sanctos absolute, ego nescio in scripturis pro ange-

.V. lis poni, sed pro sanctis hominibus.

.VI. Sancti in scripturis dicuntur iusti, siue credētes in
Rom. i. terris. psal. 15. Sanctis in terra eius. Et in Paulo. San-
ctis qui sunt Romæ.

Virum stultum, id est, ipsum iratum. Et parui=
lum s. in fide, hoc est stultum. Invidia s. sua. q. d. Noli
o Hiob irasci. Ego uidi s. quandoq;. Firma radice,
id est, omnibus possessionibus huius mundi abundare.
Metaphora ab arboribus. Maledixi pulchritudinē
eius, id est, displicuit mihi eius p̄speritas ut impia. Nā
ego scio talia esse ad damnationē. Longe fiēt filij eius
à salute. i. nō saluabūtur. Psal. 36. Semē impiorū p̄ibit.

Et conterentur) opprimentur. In porta, in loco iu-
dici), in iudicio. Vide psal. 9. Qui eruat s. filios. Mes-
sem) fruges uel bona. Famelicus, id est, raptor. q. d.
sicut tibi o Hiob accidit. Armatus) idem. Nihil in
terra sine causa fit) Hęc sententia generalis non habe-
tur in hebr. eo. Dolor. i. afflictio, labor, iniquitas. Nō
egredietur s. sine causa. De humo nō egredietur do-
lor) Non potest addi sine causa, quum sententia præce-
dens non sit in hebr. eo. Et nisi legas p̄ interrogationē,
non intelligo, nec uideo conuenire contextui. Putas ne
q. de hu

quod de humo non egredietur dolor? Quis ferè fiat ut alij ab alijs rapiant. Quum etiam homo nascatur ad laborem. Vel, Nihil in terra sine causa fit. Quia non egredietur de puluere iniquitas, & de terra non germinabit ad afflictio. Sentètia. Labor & afflictio nõ esset in terra nisi in eo esset homo. Quum obrem deprecabor, hoc est, Etsi tu Hiob me dedigneris audire, tamen ego coram deo iusta loquar. Qui dat pluuiã) illa promirabilibus ponit. Hic aut cognoscit Eliphaz deũ ex uisibilibus istis, ad Rom. 1. Solet deprimere s. ut o Hiob te depressit. Et moerentes, id est, calamitosos.

Sospitate) sanitate. Qui dissipat cogitationes malignorum) Sicut in psal. In eo die peribunt omnes cogitationes eorum. Qui dissipat s. ne possint hoc quod cogitauerunt implere. Qui apprehendit) 1. Corin. 3. Id est, deprehendit eos in malo consilio, sicut comprehenditur fur in furto. Per diem incurrent tenebras, id est, in ipsa luce nihil uidebunt, hoc est, Non intelligent etiam si aperta ueritas eis obijciatur. Egenum, id est, depressum. A' gladio) Gladiũ oris dicit, quem admodum in psalmo: Lingua eorum gladius acutus.

Psal. 145.

Psal. 56.

Violenti) oppressoris. Et spes egeno erit s. coram deo. Iniquitas aut cõtrahet os suum, Idem est quod in psal. Et omnis iniquitas oppilabit os suum. Beatus homo qui corripitur à domino) Tu Hiob in correptione auget tibi damnationem, que tibi esset purgatio

Psal. 106.

B si patien

A N N O T A T .

si patienter ferres. Hoc aut mult concludi, Quia hoc non facis, ergo impius es. Et me detur) Sicut .i. Reg. 2. Dominus ducit ad inferos & reducit. In sex tribulationibus liberabit te) In sex tribulationibus potes intelligere quae sequuntur. Et errat Eliphaz in hoc, quod ne ullam quidem spiritus tribulationem ponit, a qua eruat dominus. Sed externis solum inhaeret, ut uides in multis. Aut intellige, In sex tribulationibus i. in multis & saepe liberabit te. Et in septima. i. tandem bono fine concludet. In fame, id est, tempore famis, ut non moriaris fame. A flagello linguae absconderis, id est, ne occidaris ab impiorum lingua, hoc est, concilium malorum non praeualebit aduersum te. Calamitatem s. quamcumque. In uastitate. i. destructione, bello. Et fame ridebis nihil curabis famem. Et bestias terrae non formidabis quia non nocebunt tibi. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum, id est, etiam lapides tibi seruiet uel afferent fructum. Hyperbole est. hoc est, omnia erunt tibi pacifica, etiam lapides, tantum abest ut bestiae, fames &c. tibi noceant. Tabernaculum tuum) domus tua.

Et uisitans, id est, intrans. Speciem .i. pulchritudinem. Species est pulchritudo domus, & accipitur pro ipsa supellectili, & omni quod est in domo. Item pro uxoribus domus, sicut dixi Psal. 67. Et speciei domus diuiserit spolia. Item potes interpretari speciem tuam, id est, domum tuam. Sententia autem est. Vteris tuis absque peccato,

peccato, & dabit hanc gratiam deus, ut non solum nō indigeas alienis, sed ne cupias quidem alterius uel bona uel rem. Hec omnia conueniunt sequentibus. Multiplex erit semen tuū. i. multos habebis filios. Quasi herba terre, sicut lilia agri s. pulchri erunt. Ingredieris in abundantia, id est, diues eris. Sed in Psal. 48. Diues non sumet omnia secum. Tempore suo, id est, post messem. Quod auditum s. iam à te. Mente diligenter pertractas. quæ sint ista.

C A P V T . V I .

Respondens autem Hiob dixit. Vtin.

Vtinam &c. q.d. Non sum mihi conscius, tamen deus nihil facit sine causa. Si percussit me propter peccatum, ut uos dicitis, necesse est peccatum esse grauissimum, quia sequuta est poena grauissima. Grauior, id est, numerosior. Sagittæ, poenæ. Grauisima est angustia & ad desperationem uergens, ubi et ipse deus uidetur aduersari. Ebibit spiritum meum, id est, ad desperationem uitæ usq; attigit. Nunquid rugiet onager cum habuerit prædam, aut mugiet bos &c. Quia omnia abundant, non querimur, Ita non erat mihi conquerendum in prosperitate, sicut iam uos non cōqueri potestis, quia non estis in afflictione. Quum uero incidimus in calamitatem, frustra nobis dicitur ut libenter feramus. Hoc est quod dicit: Aut poterit comedi insul

A N N O T A T .

sum. Aut s. nunqd. Animæ) homini. Quæ prius
 nolebat tangere anima mea, id est, ego saturor iam op=
 probrio, angustia, etc. Quis det ut ueniat petitio mea)
 Hoc precatur ne prolongetur angustia, sed grauius pu=
 niat adhuc deus, ut citius interimatur. Quis det, id est,
 utinam det. Sic postea ca. 31. Quis det de carnibus eius
 ut saturemur. Soluat) non teneat manum suam, per=
 cutiat. Succidat me) uelut arborem inutilem. Nec
 cōtradica sermonibus sancti) Hoc quoq; optat ut deus
 det sibi, patientiam quam nō habet. Sermonibus san=
 cti. Sanctus absolute de Deo quando dicitur, significat
 non tam sanctum in se, quàm sanctificantem. Hinc sæ
 pe dicitur Sanctus israel. Sic et Apostolus uocat iustū
 & iustificantem Rom. 3. Sermonibus, id est, senten=
 tijs. Quæ est enim fortitudo mea; id est, ego non possū
 sustinere. Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, id est
 non sum lapideus. Qui tollit ab amico) Hoc contra
 amicos. Fratres) amici. Præterierunt) nihil curan=
 tes me. Qui raptim transit) & nō reuertitur. Qui
 timent pruinam, id est, qui timet minus periculum, inci=
 det in maius. Ex hebræo. Qui timet ob caluiciū, irruet
 super eum nix. Et est sententia quæ est in prouerbij.
 Quod timet impius, ueniet super eū. Q. d. Hiob. Iam
 amici mei timent maledictionem si agant mecum quasi
 cum impio: & incurrunt maledictionem, quia negāt
 misericordiā calamitate oppresso. Tempore quo fue=
 runt dis

Sanctus
 de Deo.

runt dissipati, id est, tempore afflictionis. Soluentur de loco suo s. uelut nix. Inuoluta sunt s. tempore quo fuerint dissipati. In uacuum, id est frustra. Considerate semitas Theman, itinera Sabba, id est, amicorū ex his locis uenientium. Irrisio est siue ironia, perinde atq; si diceremus, Rustici Kembingenses ueniunt docere nos. Theman est Idumæa. Omnis australis regio hebraeis Theman dicitur. Sabba, pars Arabiae felix, ubi & metropolis Sabba dicitur. Themanitæ scribuntur sapientie dei ignari Baruch .3. Semitas diuis, conuersationem. Theman & Sabba, id est, indoctorū, q. d. Vos uenitis ex Theman et Sabba et uultis docere me. Sarraceni sunt rudes & crudeles homines adhuc hodie. Confusi sunt q. a speraui) ista est grauisissima ignorantia eorum & insipientia, q. confunduntur ex hoc, ex quo solo deberent uidere iustitiam meam s. quia speraui. Sic etiam confundebatur uxor eius. Cooperti sunt pudore s. propter meam pœnam, q. d. tam indocti sunt ut nesciant pati sanctos quoq; non solum impios.

Docere me s. uos sapientes. Quare detraxistis hoc supra exposui. Super pupillum, id est, me desolatum. Et loquentes id quod iustum est, id est, nō iudicate secundum externa. Et non inuenietis s. amplius, quantum ad iudicium uestrum pertinet.

C A P V T . VII.

Militia est uita hominis super terram. et

Theman.
Sabba.

A N N O T A T.

Militia est hominis uita, id est, pugna aduersus tentationes siue in prosperis siue in aduersis. Et sicut dies mercenarij) Mercenarius libenter uidet finem diei, & pauper finem uitæ. Famulus quoq; refrigeriũ et umbrã desiderat post laborẽ. Sicut seruus s. calore æstiuã s.

Vacuus, id est, absq; fructu. Nihil aliud habeo nisi laborem, mercedẽ non habeo. Menses) tempora. Si dormiero, id est, ne somnus quidem quietus est, hoc est Semper ero incertus uita meæ. Et rursus expectabo uesperam s. postquam surrexi. Contracta est s. deficiente carne & succo eius. Sic alibi. Pelle meæ adhesit os meũ. Dies mei uelocius transferunt) Sic Ezechias

Esaiæ. 38.

in cantico. Præcisa est uelut à texente uita mea. Et non reuertetur oculus s. soluta uita. Bona s. huius uitæ. Aspiciet me s. in terra. Sicut Ezechias in cantico. Non aspiciam hominẽ ultra. Oculi tui in me s. erũt.

Et non subsistam, id est, si tu me inceperis inspicere, occides. Locus eius, id est, habitatio eius. Non parcam ori meo, id est, nõ cessabo loqui. In tribulatiõẽ spiritus mei, id est, cum angustia cordis mei. Nunqđ mare ego. Vide Prouer. 14. Consolabitur me lectulus, id est, in lecto quiescam. Releuabor) refrigerium accipiam. Suspendium) mortem. Ad hoc alludit, & quosdam uidemus suspendere se præ desperatione. Et mortem s. elegerunt. Ossa mea, id est, corpus. Parce mihi) cessa quæso aut mitius age. Nihil sunt dies, id est, uani

est, uanitas sunt. Quod magnificas) magni ducis, ma-
 gni facis. Est uilis res homo & fragilissima, ad quē de-
 iudicandum non opus habes ó Deus, tanta manu, quem
 ut maxime non percutias, tamen ex se perit. Dilucu-
 lo) mane. Non expectas usq; ad uesperā. Nec dimit-
 tis me ut glutiam saliuam) Salua est uana res. Senten-
 tia est. Vita mea est uanitas, & nō permittis me ut uel
 hanc uanitatē. i. uitam utcumq; breuem, deglutiam,
 id est, finiam. Quid faciam tibi? id est, unde me redi-
 mam. Contrarium, id est, non consentientē in omni-
 bus. Et factus sum mihi grauis, id est, ne me quidem
 ferre possum. In puluere dormiam) moriar. Mane,
 id est, cras. Non subsistam, non ero.

C A P V T . V I I I .

Respondens autem Baldath Suítes, dí

Nunquid deus supplantat iudicium) iustitiam. In
 manu iniquitatis suæ) eorum. Etiam si filij ob iniquita-
 tem occisi sunt, tu tamen, quia adhuc tibi seruauit deus
 uitam, poenitentiam age. Si diluculo consurrexeris, id
 est, si mane precatus fueris. Si mundus) isti sunt oēs
 prædicatores operum. Incesseris) ambulaueris, con-
 uersatus fueris. Et pacatum reddet, id est, paci resti-
 tuet. Multiplicētur nimis. i. abundabis posthac. In-
 terroga generationem pristinam, id est, antiquos & pa-
 tres ante nos. Interrogamus per lectionem historie.

A N N O T A T.

Aut interrogamus eos qui per manus acceperunt. Sic
 Deut. 32. Moses in cantico. Interroga patrem tuum &c. He-
 sterni sumus, id est, nos non diu fuimus in mundo. Si
 cut umbra) quæ cito transit. Nunquid uiuere potest
 Scirpo et ca scirpus) Scirpo et carecto comparat hypocritam. Nō
 recto cōpa= enim habent radicem, ergo uigor eorum manere nō po-
 tur hypocri. test. Non ei placebit uecordia, id est, non gaudebit
 in hypocrisi sua. Innitetur, id est, curabit ut fortifi-
 cet domum suam. Et non stabit) quia est ædificata su-
 per harenam. Humectus uidetur s. scirpus. Sol. i.
 æstus. In hortus. scirpi. Eius s. scirpi, id est, hypocri-
 tæ. Super aceruum petrarū) super quem non possūt
 portari. Si absorbuerit, id est, aliq̄s euulserit scirpū,
 Aut si mare proiecerit eum. Negabit eum s. locus
 eius. Et dicet s. locus. Hæc est enim lætitia ui. e. eius,
 id est, nihil relinquitur ei, nisi ut alij scirpi de terra ger-
 minentur. Simplicem, id est, innocentē. Nec por-
 riget manum malignis, id est, nec adiuuabit malignos.
 Donec s. ueniat tempus. Ut impleatur risu os. i.
 donec rideas. Iubilo, id est, lætitia. Donec implea-
 tur, hoc est, Si simplex fueris, restitueris, donec omnia
 abunde tibi reddantur. Qui oderūt te, id est, inimici
 tui. Tabernaculum) habitatio.

C A P V T .IX.

Et respōdens Hiob ait, Vere scio quod:

Compositus

Compositus) cōparatus. Sapiens corde est s. deus
 Deus scit et potest quæ uult. Scriptura loquitur more
 humano, quum deus cor non habeat Et pacem ha-
 buit s. cordis. Nemo qui resistit uoluntati dei, potest ha-
 bere pacem. Montes) superbos, id est, contemptores
 dei. Nescierunt. i. non præcogitauerūt. Quos sub-
 uertit s. deus in furore suo. Et columna eius) per si-
 militudinem loquitur, quomodo domus constat colum-
 nis. Claudit stellas, id est, inuisibiles facit. Quasi
 sub signaculo. i. sigillo. Sicut illa inuisibilia sunt quæ si-
 gillo clauduntur. Arcturum) polum septentrionalē.

Interiora Austri, id est, polum australem siue antar-
 cticum. Si uenerit ad me, id est, etiamsi affuerit mihi.

Si abierit non intelligam. i. ego nesciam eum abiisse.
 Hoc fit in angustia tali positus. Repente) insperato.

Sub quo curuantur qui portant orbem, id est, incli-
 nantur columna terre, ut supra. Nisi quis malit intelli-
 gere reges & principes, q̄ sunt rectores orbis. Quā-
 tus ergo sum ego s. multo inferior. Deprecabor, s. ne
 iudicet. Qui etiamsi habuero) Paul. i. Cor. 4. Nihil
 mihi conscius sum, sed in hoc non iustificatus sum. Nō
 credo, s. tanta angustia oppressus. Conteret me in tur-
 bine, id est, tempestate terroris. Dicit quare nō credat.

Etiā sine causa, id est, etiam me nesciēte quare faciat,
 non autem quam ipse nesciat. Si fortitudo queritur,
 s. in aliquo. Robustissimus ipse. q. d. illic iuenitur for-

A N N O T A T .

titudo. Si iustificare me uoluerō, s. corā deo. Os meū
condemnat me) Vel ex hoc ipso solo q̄ dico, Ego sum
innocens. Sicut coram iudicibus ait reus. Si innocen-
tem ostendero. eadem sententiā. Simplex) innocens.

Ignorabit anima mea) Propterea non possum tuto
sententiā pro me ferre. Pau. 1. Cor. 4. Neq; me ipsum
iudico. Et tædebit me uita mea, s. in tali angustia uel
ignorantia. Vnum e. locutus sum) Hoc est qd̄
dicimus, Summa summa t̄ semel dicam. Inno-

Innocens.

centem, id est, nō in se. nō in iudicijs. Nam apud deū ne-
mo est innocens. Innocentem & impium) sed nō

eodem fine. Si flagellat, id est, punit, si uult flagellare

Occidat semel) nō paulatim, ut finiatur dolor. Nō
rideat i gaudeat q̄ possit punire. Ex hebræo. Si flagel-
lat, occidat statim, in nihilum redigi in fontes ridebit.
et hoc melius conuenit. Terra data est, s. à deo. In
manus impij, s. uel diaboli uel hominis. Eius, s. terræ.

Operit uultū, id est, excæcat eos errore. Et hoc mi-
ratur Hiob q̄ pmittit eis, ut possint fortius opprimere
iustos, id est, excæcat oculos eorum ne possint uidere
iudicium, ad opprimendum innocentes. Sicut naues
poma portantes) quæ uelociter pertransseunt propter
leue pondus. Quum dixero, id est, cogitauero. Ne-
quaquam ita loquar, hoc est, tacebo, nolo sic conqueri
coram hominibus de Deo. Commuto faciē, id est,
perit species mea. Sicut fit eis qui ex æstuat intus. Ve

rebar

rebar omnia opera mea) Ex hebræo: erumnas meas, s. ex operibus, q. d. erummosa & fatigantia opera mea. scilicet, ne in aliquo opere peccarem, hoc est, præcauebam ne peccarem, Sciens quod non infontem me iudicabis. Si autem & sic) quia ueritus sum opera mea. Impius sum, id est, ad impietate mihi imputatur. In hebræo sic: Ego impie agam, quare istam uanitatem perferam? Si lotus fuero, id est, si etiam mundissimus mihi fuero, tamen corã te non ero mundus. Psal. 142. Non iustificabitur in conspectu tuo ois uiuens. Quasi aquis niuis, id est, si fuero albus quasi nix. Manus. i. opera. Tamen sordibus intinges me, id est, immundum me iudicabis. Abominabuntur. i. inquinatũ reddent. Neq; enim uiro) sed Deo. Ex æquo) æqua causa, qui possit habere causam ut ego. In sequentibus uidebis quod Hiob cupiat cõtendere cum Deo. Sed hoc conqueritur q. non licet. Non enim est deus ut homo, ut possit illi respondere coram iudice, Et ipse quoq; ab alio iudice audiri. Iam uero nõ est alius supra eum qui possit & me & illum arguere, & proferre sententiam in utrosq;. q. d. Si Deus esset ut homo iudex, ego illi responderem. Et ponere manum suam, s. iudicando.

In ambobus) contra ambos. Nemo posset nos arguere, nemo posset iudicare. Virgam) plagam. Hoc dicit de exteriori plaga corporis. Et pauor) de interiore angustia. Loquar, s. tunc. Hic aperte uides q. multa loquitur

A N N O T A T .

loquitur Hiob ex angustia. Cesset, inquit, terror dei,
& loquar iustissime.

C A P V T . X .

Tædet animam meam uitæ meæ, dimi-

Tædet uitæ) non libet uiuere. Dimittam aduer-
sum me eloquium meū, id est, loquar contra me. Noli
me condemnare. Ex hebræo. Ne impium me reddas.

Indica mihi) ego ignoro causam. Nunquid bonū tibi uidetur) Qui es æquissimus iudex, non te decet innocentem punire, ne uidearis impiorum causam iuuare. q. d. Scio quod hoc non uidetur tibi bonum, attamen facis. Si calumniaris, id est, iniuste accuses. Opprimas me, s. per sententiam. Opus manuum tuarū, s. me, Cum nemo artificum solet odisse suum opus. Carnei id est, humani. Tam uidere est quàm a pie hæc legant in Vigilijs mortuorum. Aut sicut uidet homo) quòd quidem secundum externa tantū iudicat homo. Nūquid sicut dies hominis dies tui) Dies hominis sunt mutabiles, & iam uult hoc, iam aliud. Sicut) Quasi nescias uelut homo. Propterea miratur de iudicio dei, quòd sicut homo uelit extorquere confessionem delicti. Alludit ad questionem. Queras, s. questione. Vbi poenis queruntur delicta à reis, Questionem uocāt. Et scias id est, te scire oporteat. Totum in circuitu, id est, nihil est in me quod non creaueris. Sicut lutū) Sicut de Adam

de Adam legitur, Id est, memento q̄ fragilis res sim.

Mulsisti me, s. in conceptione. De semine loquitur. Luth. in cōmen. Psal. 21. Generationē carnis penē impudēter edisserat nisi spiritus pudicissimus loqueretur.

Vitam et misericordiam, id est, uitam misericorditer dedisti mihi, sine merito. Et uisitatio tua, id est, quod non deseruisti me. Spiritum meum, id est, uitam meā. Loquitur omnino de uita hac animali. Licet hęc celes, hoc est, licet iam uidearis quasi nescias talia, & oculto iudicio agas contra me. Et ad horam pepercisti mihi, id est, à iuuentute. Alibi. Et cōsumere me uis peccatis adolescentiæ meæ. Si olim pepercisti cur non nunc? q. d. quare olim pepercisti cum peccarem, iā punitis ubi non peccem? Si impius fuero, s. nunc. Non leuabo caput) erubescam utiq̄. Reuersusq̄, s. ad me.

Instauras) producis. Quare de uulua eduxisti me? id est, quare natus sum? Ne oculus, s. hominis. Dimitte me, id est, cessa percutere, Da spaciū pœnitenti, Vel da saltem spaciū ut possim plangere antequā moriar. Antequam uadam, s. per mortem. Ad terram tenebrosam) ad inferos. Multæ scripturæ ostendunt inferos esse infra nos ubi puniātur fontes. Vbi umbra mortis) Umbra mortis est ubi nihil uidetur ob oculos nisi mors. Et hęc est grauissima mors semper uidere mortem, mori, & tamen non mori. Nullus ordo) quia sunt inuoluta tenebris.

Infernus ubi

Caput

Respondens autem Sophar Naamat.

Non audietis. *f. aliquando. Aut uir uerbosus iustificabitur*) quia in multiloquio raro deest peccatum.

Tibi soli) propter te solum. Secreta sapientie, *f. quae non intelligis, & nobis non credis. Et multiplex, id est, uarium est iudicium eius. Quidam iam magnus in mundo, exponit, quod scriptura possit multipliciter interpretari, sed pessime. Ex hebr. eo potest legi. Et quod duplex est ad salutem f. sapientia dei. Ad perfectum id est, ad perfectionē usq;. Vir uanus, f. ut tu es. Eri gitur in superbiam, f. contra deum. Se liberum putat f. à iudicio dei. Tanquam pullū oragri) Orager a gressis asinus nō seruit operæ dei. Firmasti, f. malicia.*

Manus tuas, *f. in oratione. Aut tu induratus corde uis cōtra eum pugnare. Et quasi meridianus fulgor) Esai. 58. Et tenebræ tuæ erunt quasi meridies. Meridianus, id est maximus, sicut est in meridie, hoc est, tenebræ tuæ claritate diei illuminabuntur. Ad uesperā) ubi solet incumbere nox. Et defossus, f. in lecto. Et deprecabuntur faciem tuam plurimi, id est, uenerabuntur, magni te facient multi. Spes illorū, f. erit. Abominatio anime, id est, quod despicientur.*

Respondens autem Hiob dixit. Ergo.

Cor) sapientia. Exaudiet eum, s. contra deriden-
tem. Lampas contempta, s. deridetur. Parata ad
tempus statutū, id est, quæ suo tempore uidebitur. Reu-
chli ad uerbum in suo dictionario sic transfuit: Teda
neglecta, ad purificationem statuta, parata ad nutatio-
nem pedis. Sicut si quis noctu per plateas ambulat cū
lucerna quæ incipit tenebrescere, ambulans uult eam
emungere, & inter emūgendum offendens ad lapidē,
cadit. Tabernacula) domus. Ergo non sicut sancti
quibus deus multa dat. Interroga iumenta) Etiam be-
stie respondebunt tibi. Nulla creatura potest dicere:
Ego feci me. In cuius manu anima, id est, uita s. est.

Carnis hominis) uniuersæ carnis humanæ. Nōne
auris) Non solum omnia, sed & unicuiq; rei suū dedit
officium. Ipsius uero solius est sapiētia qua hæc omnia
fecit & reguntur. Verba dijudicat, id est, discernit
audiendo. Saporem, s. dijudicant s. inter amarū et
dulce. Multo tempore, id est, longa experientia. A-
pud ipsum est sapientia) qua intelligit omnia. Et for-
titudo) qua potest oīa. Continuerit aquas) ne fluant,
uel pluant. Ipse nouit & decipientem & eum qui de-
cipitur) Ergo potest ferre iudiciū inter utrunq;. Ad-
ducit cōsiliarios) Deus iusto iudicio destruit mundi sa-
pientes & potentes suo ipsorum consilio. In stuporē,
s. ubi deprehensi fuerint in sua stultitia. Dissoluit) au-
fert. Baliheum, id est, cingulum militare, arma. Et
præcingit

ANNOTAT.

Horrendū.

præcingit fune, hoc est, illos qui confidunt in armis so-
let tradere in captiuitatem. Sacerdotes s. antea glo-
riosos. Sacerdotes enim erant in magna gloria. Com-
mutans labium ueracium) eorū etiam qui uera dicūt.

Effundit despectionem super principes, id est, facit
despectissimos. Qui reuelat. i. apta facit. Umbrā
mortis, id est, ea quæ maxime sunt in tenebris. Fru-
stra incedant per inuū, s. ut faciant multa mala. Pal-
pabunt. i. excecatisimi erūt. Errare) per inuū ire.

CAPVT .XIII.

Ecce omnia hæc uidit oculus meus &

Ecce hæc omnia uidit oculus meus, id est, hæc omnia
mente cognoui. Et audiuit auris mea, id est, didici.

Secundum scientiam uestram, id est, si uos estis sapi-
entes, & ego sum. Fabricatores mendacij) Menda-
cium quoq; est si ueracibus uerbis uteris ad ueritatem
opprimendam. Cultores peruersorum dogmatum,
id est, hereticos. Ut putaremini s. saltem. In prouer-
17. Stultus si tacuerit, etiam sapiens reputatur. Iudi-
cium labiorum meorum, id est, uerba mea per que iu-
dico stultitiam uestram. Pro illo s. deo defendendo. Ex
hebræo. Numquid deo loquimini iniquam? & ei loque-
mini dolum: hoc est, deum non potestis fallere, ut maxi-
me hypocrisis doctrinam uestram ostendatis corā ho-
minibus. Faciem, id est, personam. q. d. Committe illi
iudicium

iudicium. Nō enim permittet uobis locum suum. Placebit illi, s. uestrum mendacium, uestrū falsum iudiciū.

Quem nihil potest celari) cui nihil est occultū. Faciem eius accipitis, id est, uos pro deo geritis, uos iudicatis qđ est solius dei. In abscondito) in corde. Memoria uestra cōparabitur cineri, id est, usq; ad memoriam hominum delebit, Vel, ita delebit uos, ut ne memoria quidem uestri relinquatur. Ceruices, id est, superbiæ. Ut loquar) ut sit mihi mens loquendi quod uolo. Quare lacero, id est, quare impatiens ero. Et animam meā porto, id est, quare sequor consiliū meū. Ille portat animā suam in manibus, qui non permittit eam manibus dei. Etiam si occiderit, hoc est, etiam in desperatione non debemus desperare. Etiam in infidelitate non debemus ad infidelitatem pergere. Veruntamen uias meas arguā) ego increpabo omnē conuersationem meam, agnoscam peccatum meū. Non enim ueniet in conspectum) Hypocrita uenit in conspectum hominum, non dei. Possunt ad tempus imponere hominibus, non deo. Aenigmata) parabolas, uel sapienter dicta. Si fuero iudicatus) qđ nihil mihi conscius sum. Qui iudicetur mecum, s. corā deo. Ex hebræo. Ecce obsecro, ordinavi iudiciū & noui quod iustus efficiar, s. à deo, ipse iudicabit pro me, non pro uobis. Aliter. Quis est ipse qui contendet mecum. quia tunc tacebo & perferam, id est, audiam cum accusantem me.

C Quare

A N N O T A T .

Quare tacens) quare impatiens & æstiuans, confusor?
 Duotantum ne facias) loquitur ad deū. Duo tantum, s. ut sequitur. Et tunc à facie tua non abscondar) tunc gaudebo uenire coram te. Manum, id est, plagam & indignationē. Et tu responde mihi, id est noli tacere quasi despicias. Quantas habeo iniquitates) precatur ut sese possit agnoscere, quū nihil sit sibi conscius, nisi quod coram deo nullus est innocens. Potentiam tuam, s. quæ potentissima est. Contra foliū .i. cōtra me uanissimā reculam, quam persequeris quasi uentus. Scribis, s. in scientia diuina. Peccatis, id est propter peccata. Posuisti in neruo pedem meum) cōprehendisti me ad puniendum. Vinclos tradunt in neruos compedum. Et uestigia pedum meorum considerasti, id est, omnem conuersationē uitæ meæ tu nosti. Consumendus sum, s. in terra.

C A P V T .XIII.

Homo natus è muliere breui uiuens te

Homo natus è muliere breui uiuēs tempore) Initiū uitæ hominis immundum & miseris plenū. In eodem statu, id est, in eo in quo iam est. Dignum ducis, s. tu tanta maiestas. Super huiuscemodi, s. hominem.

Aperire oculos) quasi habeat aliquid fortitudinis ut pugnes cum eo. In iudicium, s. ut contendas cum eo. Nonne tu, s. hoc potes? Numerus mensium eius apud te

apud te, hoc est, tu nosti breuitatem temporis eius. Recede ergo) cesset manus tua ab eo. Donec dies eius ueniat. Et sicut dies mercenarij, s. ueniat ille dies. Lignū habet spem) Si præcisum fuerit lignū, recrescit: Homo Disimile. semel mortuus, in cinerem redigitur et nō recrescit: In nouissimo autem die è somno excitatur, Propterea est adhuc uanior res homo quā lignum. Si senuerit, s. arefacta. Ad odorem aquæ) humorem. Nudatus, s. ab omnibus bonis. Vbi quæso est? hoc est perijt. Ex hebræo. Nunquid uiuit? sic homo quū dormierit. i. ipse perdidit quoq; succum. Coelum atteratur, s. in nouissimo die. Quis mihi hoc tribuat?) pro beneficio postulat ut etiā in inferno abscondatur à uultu iræ dei. Tantus est ei horror iudicij dei. Furor tuus, s. quem sentio. Et cōstituas mihi tempus, s. in inferno. In quo recorderis mei) uelit liberari rursus. Rursum uiuet, q. d. certe uiuet. Cūctis diebus) toto tempore uitæ meæ.

Donec ueniat immutatio, id est, liberet me à iudicio.

Vocabis, s. tunc, quando immutaueris me, ubi abstuleris indignationem tuam. Vides quod etiam in maxima desperatione sperat. Gressus meos dinumerasti. i. nosti omnem conuersationem uitæ meæ. Tu quidem. Ex hebræo: Quia nunc gressus meos recensabis & obseruabis super peccatum meum. Signasti) diligenter obseruasti. Quasi in sacco) quasi cū signatur pecunia clausa. Sed curasti. Ex hebræo. Affixisti super iniqui

A N N O T A T .

tatem meam, s. ne aufugeret iniquitas mea. Mons cadens defluit) nō manet. Et homines ergo similiter perdes. Ex hebræo. Et spem hominis interire fecisti, id est sic perit homo ut cæteri non habēs spem resurgendi si tantum hanc uitam respiciamus. Roborasti eum) hominem. Paululum) ad modicum tempus, q. d. Si paululum prospere agit homo istam prosperitatem, sequitur perpetuus labor & perditio. Ut transiret, id est in nihilum redigeretur. Immutabis faciem, id est, personam, & quicquid est, immutabis. Et emittes eū, s. ex hac uita. Non intelliget, s. pater mortuus Lugebit, id est, erit in afflictione cordis. Super semetipso) ut interim taceam de filijs.

C A P V T . X V .

Respondens autem Eliphaz Theman.

Eliphaz indigne fert quod dictum est: cum deo disputare cupio. Nunquid sapiens, s. aliquis, ut tu uis uideri. Et loqueris quod tibi non expedit) Contra deum enim loqui non expedit. Et tulisti) abstulisti. Ex hebræo. Diminuisti pudorem coram domino. Docuit enim iniquitas tua os tuum) quia ex abundantia cordis os loquitur. Blasphemantiū. Ex hebræo legi potest: Callidorum, qui aliud in corde habent, quam proferāt ore. Ita agere dicit Hiob. Et labia tua respondebūt, id est, condemnabunt te. Ante omnes colles, id est, antequam

antequam terra crearetur, ut sc. nosse consiliū dei, aut domino consuleres. Quid nosti quod ignoramus? Doleat Eliphaz de eo quod dixerat Hiob cap. 5. Considerate semitas Theman. Et senes et antiqui, id est, multa experientia docti. Multo uetustiores .i. antiquiore progenie. Nunquid grande est ut cōsolatur te deus, hoc est, Deus facile te posset consolari. Attonitos, id est, trementes & quasi dira minantes, Et quod uulgo dicitur, Ne comedas me. Quid est homo ut immaculatus sit, id est, nō potest esse immaculatus. Natus de muliere) cuius cōceptio est immunda. Ecce inter sanctos) etiam ipsi sancti peccant. Et cœli, id est, angeli, uel ipsi cœli. Qui bibit quasi aquam iniquitatem, id est, trahit in omnia sua mēbra. Ex hebræo. Ecce inter sanctos eius non est credens, id est, iustus, s. si statuas eū in conspectu dei. Sapientes confitentur) quæ sapientes confitentur, ut quæ addatur uel subintelligatur, hoc est de quibus sapientes solent loqui. Et non abscondunt patres suos, id est, narrant quæ à patribus audierunt.

Quibus solis data est terra, id est, soli sapientes possident terram. Iniqui autē ne hac uita quidem utuntur, re pugnante eis semper deo, & tremefaciente eos semper conscientia eorum. Sentētia est sanctissima cū sequentibus, sed ex stu'to ore prolata. Et nō transibit alienus per eos, id est, iniquus non habet consortium cum eis.

Cūctis diebus suis impius supbit. Ex hebræo. Omnia

A N N O T A T .

bus diebus impius semet dolore torquet. Et annorum numerus ei absconditus est) ut animo cōsternatur. Tyrānidis eius) qua opprimit alios. Sonitus terroris, id est illud quod terret. Semper in auribus illius, id est, semp audit, q̄cquid audit expauct. Ille semp insidias suspicatur) q̄ etiā in pace uastator ueniet ei. Gladiū. i. piculū uitæ. Cū se mouerit ad querendū panē. i. ad edendū. Dies tenebrarū. i. miseriæ. Ne cibus q̄dē dulcis erit ei. Tetēdit, s. impius. Robor. est. i. cū deo pugrare uult. Erecto) supbo. Pingui) supba. Armatus est, s. contra deū. Crassitudo. i. tenebræ & ignorātia.

De lateribus depēdet arui. i. crassus homo & indolētissimus. Sicut est in prouerbio, Pinguis uenter nō gignit sensum tenuē. Habitauit i ciuit. desolatis. i. in locis à consortio hoīm remotis, fugit cōsortia plurimorū & in tutis, ut putat, locis, se abscondit. Quæ in cumulos sunt redactæ, id est, quæ sunt desertæ ab homibus.

Non perseuerabit substantia) etiā si diues fuerit, tamē nō durabūt hæ diuitiæ. Flamma) nō solum siccitas. Siccitas paulatim consumit arbores, Flāma autem semel. Et auferetur, id est, extinguetur impius, Et est superior sententia, Tuū os cōdemnabit te. Spiritu oris sui, id est, proprio spiritu. Ipse erit author suæ perditionis. Quod aliquo pretio redimendus sit, s. si impius erit in aduersarium. Ex hebreo: Non credet, nempe re falsus uana: Quia uana erit delectatio eius, s. quam sibi in

sibi in futurū pollicetur. Antequā dies eius impleantur .i. perit ante tēpus. Et manus eius arefēt .i. opera eius pibūt. Botrus .i. fructus. Quasi oliua, s. lēsa à tēpestate. Cōgregatio hypoc. i. q̄qd̄ habet hypocrita Sterilis sine fructu, uana. Ignis, s. hostiū. Qui munerā libē. acci. s. cōtra iustitiā. Lege. i. Reg. 2. de duob. filijs Heli. Cōcepit dolorē, s. intus. Peperit iniquitatē id est, executus est ope. Vterus .i. carnalis eius sapiētia. Præparat dolos) ut iterū pariat iniquitatem.

C A P V T . X V I .

Respondens autem Hiob dixit. audi.

Ipsa copia in hoc libro sese exponit. Verba uērosa) uana. Si loquaris, s. talia. Atq; utinā esset aīa uestra) utinā uos essetis ubi ego sum. Mouerem caput, id est, indignarer & subsanna ē. Roborārē uos ore meo s. sicut uos nūc me Ruge me & testimoniū dicūt contra me, id est, ostendunt dolorē meū. Suscitur, s. à diabolo. Et iste dolor grauior fuit Hiob q̄ uulnus corporae Collegit, s. aduersarius. Cōminans) indignās. Aperuerūt, s. aduersarij, locuti sunt contra me. Percusserunt maxillā .i. ignominā in faciē intulerūt. 2. Cor. 11. Si q̄s uos cedit in faciē e. c. Satiati) delectati. Cōclis sit me deus) ne possim aufergere. Apud iniqui tradidit me in manus iniqui. Tenuit, s. deus. Ceruicē) sicut homo qui cōprehenditur. Quasi in signū) ad q̄d sagittatur

A N N O T A T.

Circundedit me lanceis (suis) Vel telis, eadem sententia. Cōulnerauit lumbos, id est, carnē meā. Adhuc idem. Viscera) carnē. Vulnere super vulnus, id est vulnus vulneri addidit. Saccum consui super cutem meam, id est sacco indutus sum. Et operui cinere carnem, id est, cinere aspersus sum. Absq; iniquitate manus meæ, id est, cum nihil mihi essem conscius. Quis haberem mundas preces, id est, obsecrare solebam deū absq; iniquitate. Hæc passus sum absq; iniquitate. Ex hebræo. Quum nulla sit iniquitas in manibus meis, uerum & actus meus purus. Terra ne operias, id est, ne prohibe ut clamet sanguis meus ad deum, quemadmodum sanguis Abel. Sanguinem) dolorem meū, extinctionem uitæ meæ. Neq; inueniat in te locū, id est, ut innotescat clamor meus in conspectu dei. In cælo testis meus, s. deus. Et conscius meus) qui scit mea. Stillat, id est, flet. Vir, s. aliquis. Quomodo) quemadmodum. Filius hominis, id est, homo. Breues anni, s. mei. Semitam, s. mortis.

C A P V T . X V I I .

Spiritus meus attenuabitur · dies mei.

Spiritus meus atte, i. uita perit. Nō peccaui, id est, non sum mihi conscius. Cuius uis) uel hominis, uel creature. Pone me iuxta te, i. pone me ad te. Cor eorum, s. aduersariorum. A' disciplina) a' sapientia tua. Pollicetur

Pollicetur, s. impius, aduersarius. Socijs prædã, id est, ipse multa promittit, & domi defectum patitur.

Posuit me, s. aduersarius. Et exemplum. i. similitudo, prouerbium. Repetio eiusdem sententiæ. Ad indignationem) ex indignatione. Stupebunt. i. terrore concutientur. Suscitabitur, id est, indignabitur. Innocens contra hypocritam, id est, hypocrita nõ solum merebitur iram & indignationem dei, sed tandem etiã ubi in lucem prodierit hypocrisis, indignationẽ omnium piorum, s. merebitur. Et tenebit iustus uiam, id est, permanebit in innocentia sua uel inuitis aduersarijs.

Et addet fortitudinem mundis, id est, curabit ut iustior sit adhuc. Conuertimini, id est, resipiscite. Et non inueniam) Hoc dabit mihi, postquam audieritis me, quod nemo in uobis est sapiens. Noctem uertunt, id est, omnia mecum peruersa sunt. Si sustinuero, id est, expectauiero. Straui lectulum in tenebris. i. in tenebris iacebo. Pater meus es, id est, tu suscipies me

Præstolatio, id est, expectatio. Ibi, in inferno, hoc est, nequaquam erit ibi requies.

CAPVT .XVIII.

Respondens autem Baldath Suites, di

Vsq; ad quem finem) Reprehendit Hiob quod non audiat bene consulentes. Ut iumenta, s. corã te. Quid perdis animam furore, id est, quare consumeris furore

A N N O T A T.

re. Ex hebræo. Laceret animam suam in furore suo. Hoc uidetur dicere de Hiob cōuersus ad amicos. Nunquid propter te, id est, nūquid propter te res aut creatura mutabūtur, Nūqd propter te aliud iā erit iudiciū dei. Deus solet punire nocētes. Derelinquetur) uacua erit. Et transferentur montes) eadē snīa. Nōne lux, id est, gloria. Nec splēde. s. ultra. Ignis) gloria. idem. Cōtra de pijs dicitur sub typo mulieris fortis. Nō extinguetur in nocte lucerna eius. Lux obtine. gloria et diuitiæ pibūt. In tabernaculo) in familia. Contra de beato uiro in psal. Gloria & diuitiæ in domo eius. Et lucerna) eadē sententia. Copia uerborū. Virtutis) roboris eius. Artabūtur, constringētur. inō sinetur ire quo uult. Et cōsiliū suū precipitabit eū) pibit sua pris dētia, Suo ipsius cōsilio cadet. Immisit pedes in rete, in laqueū. Exponit hoc qđ supra dixit; Artabūtur gr.

Prouer. ult.

Psal. III.

In maculis) in iniquitate. Exponit qđ sit rete. In hebræo. Sup craterem ambulare se faciet, id est, siti peribit, ut sequentia indicant. Exardescet contra eū suis, id est, sui pibit, hoc est, sua ipsius cupiditate pibit. Abscōdita est pedica) cadet in laqueū quem ignorat. Et decipula sup semitam est. i. in uia qua ambulat, est laqueus absconditus. Vndiq; quocunq; consilio utatur tamen in suo cōsilio inuenit laqueū, suo consilio perit.

Terrebūt eum formid. Vide cap 15. de hac sentētia.

Attenuetur) peribit. Sicut panis confortat hominē,

Ita rursus indigentia panis attenuatur. Cutis eius, s. arefacta. Primogenita mors) Primogenitã mortẽ, sub itaneam mortem exponũt, ego aut̃ pessimam intelligo, Qualis fuit mors illa primogenitorũ in Aegypto. Nõ enim est mala mors subitanea si ueniat pijs. Brachiũ) firmitudinem. Auellatur fiducia) peat, nõ habeat fiducia. Et interitus. i. mors. Calcet, conculcet. Quasi rex, id est, triũphator. Qui nõ est. i. defuncti. Sic Hieremiã ca. 31. Noluit cõsolari Rachel, q̃a nõ sunt, id est mortui sunt. Habitẽt in tabern. socij. i. nõ reliquet hæredes filios. Aspergatur sulphur, id est, peam omnia eius ut Sodoma. Deorsum, infra in terra, id est, non maneat germen eius, nõ exurgat p̃genies eius. Mesis, fructus. id est, tota arbor eius pereat. Memoria illius pereat. idẽ est cũ superioribus. In plateis, id est, in uulgo. Expellet, s. deus. De luce) gloria. In tenebras, ignominia, uel tenebras æternas. Et de urbe, id est, habitatione hoim. Neq; ullæ reliquiæ. s. erũt ex eo. In die eius. i. quãdo ueniet retributio eius, ut retribuatur ei deus. Sicut dies domini dicitur dies iudicij. Nouissimi, id est, minores de populo. Primos, primates. Hoc est, stupebũt de horrẽda uindicta in impiũ. Hæc sunt tab. iniqui. i. sic fiet tabernaculis impiorũ. Iste locus, s. est.

Primogenita mors.

C A P V T . X I X .

Respondens autem Hiob dixit. Vsq̃ue decies

A N N O T A T .

Decies, id est, supra modum & sepe. Me, s. amicum. Et si ignoravi, s. sicut dicitis. Mecum erit) manebit apud me. Esto ignorem, ut dicitis, tamē uos impie agitis contra me, et hoc ipsum ignoratis. Saltem nūc, etsi non antea. Quia deus non equo) Non equo secundum iudicium uestrum, qui iudicatis hoc infligi ob iniquitatem meam. Ecce clamabo uim patiens) hoc scilicet est ne dei? quandoquidem & uos dicitis q. deus exaudiet tribulatos & clamantes ad se. Qui iudicet s. causam meam. Circūsepsit, s. deus. Et in calle) Hec omnia sunt impedimenta uiarū. Tenebras posuit, s. ut ignorem quo uadam. Coronā, id est, gloriā. In threnis. s. Cecidit corona capitis nostri. Euulsa arbori, s. aufertur species. Eius, s. dei. Qui sint illi latrones lege cap. 1. & 2. Et fecerunt sibi uiam per me, me oppresserunt, habuerunt me sub pedibus. In gyro, id est, in circuitu, hoc est, nullibi patebat mihi locus euadendi. Fratres) amicos. Quasi alieni recesserūt à me, id est, mente alienati sunt à me. Sicut alieni habuerunt me, id est, non agnouerunt me dominum suū, id est, derelictus sum ab omnibus creaturis. Deprecabar illum) super quem antea ius habebam imperandi. Despiciebant me stulti. i. stultis quoq; factus sum fabula. Consiliarij, id est, amicissimi. Adhæsit os meū, sicut fit fame pereuntibus. Sic in Psal. 101. Adhæsit os meum carni meæ. Et derelicta sunt tantummodo labia, id est

bia, id est, adhuc habeo quæ loquar, quum reliqua fortitudo perierit. Saltem uos amici mei) et si non alij, s. ut non pugnetis contra me. Carnibus meis saturamini, id est, plagis meis quas sustineo in carne, delectamini. In psal. Inimici appropinquant mihi ut edant carnes meas. Ut scribantur, id est, utinam scriberentur. Vult ut posteritas etiam iudicet de eo. Stilo ferreo) quo duraret scriptura. Tūc scribebant in buxo, ut est in Esaiâ, uel alia re dura. Vel lamina, id est, in lamina. Celte, illo instrumento. Scio quod redemptor meus uidit) Resurrectionem carnis sanctissime confiteatur. Ego ipse, ego ipse Hiob et in ipsa carne uidebo. In sinu meo, id est, hanc spem habeo in corde meo. Quare ergo nunc dicitis) quum sim tanta spe erga deum. Radicem, id est, occasionem. Gladij, s. dei.

Psal. 26.

CAP V T , X X .

Respondens autem Sophar Naamath

Idcirco cogitationes succedunt, id est, apud me cogitatio alia aliam trahit. Et mens in diuersa rapitur, id est, diuersa cogito. Idem sensus. Et spiritus intelligentiæ respōdebit mihi, id est, loquar id quod intelligo.

Laus, id est, gloria. Et gaudiū, id est, gloria quæ gaudent apud se. Ad instar puncti, s. sit ad instar momenti. Si ascenderit usq; ad cœlū, s. hypocrita, id est, si etiam nimis sanctitatis homo reputatus fuerit. Et
caput

A N N O T A T.

caput eius)repetita sn̄a. In fine perdetur. Elegāter dīxit in fine, qui ante tēpus florere uidebatur. Et q̄ eū uiderāt, s. in sanctitate. Sanctitas enim proprie hypocritarū est. Nō inuenietur, s. ultra. Supbia, s. hypocrite. Trāsiēt. e. adē sn̄a. Neq; locus) etiā locus, dignitas, status eius p̄bit. Filij, posteri siue imitatores, ut loquamur etiā de hypocrisi nostra. Atterētur egest. i. fame p̄būt. Et manus eius reddēt dolorē. i. reddetur ei qđ fecit. Ossa eius) robur cordis. Vitijs adoles. uitia adoleſcētiē nō relinq̄nt eū. Et cū eo dormiēt) ad mortem usq; manebunt. Malū) malicia. i. quū placuerit ei malicia sua. Abscōdet sub lingua, id est, occultabit ī corde. Metaphorā intelliges ex uerbo dulci. Abscōdet, s. ut diu dulce sit. Parcet illi, amabit maliciā. Panis, cibus maliciē eius. In fel aspidū, in amarissimū uenenū. Panis eius, Omnis cogitatio eius, oīs doctrina eius, oīs sapiētia eius, uertetur ei in uenenū damnatiōis, ut maxime foris quandoq; uideatur bene docere, sapere, sanctus esse, tamē hęc oīa cedunt ei in maiore dānationē.

Diuitias, Quod panē dixit ante, iam diuitias dicit.

Euomet) perdet. Caput aspidū) sugget, id est, uenenū. Qui antea uoluptate fouebatur suę sanctitatis, deinde caput aspidū) sugget, id est, suam damnationē trahet in se. Non uideat riuulos flumīs tor. i. non uideat uel accipiat terrā pacis & abundantie, sicut de terra promissionis scribitur, quod fluebat lacte et melle, hoc est, non

est, non ueniet ad abundantiam à deo promissam. Luet
 qua fecit omnia, id est, mercedem accipiet omnium delictorum.
 A diuentionum suarum) superstitionum quas
 inuenit. Confringens, opprimens. Diligenter attende
 de quo loquitur de illis qui rapiunt in hypocrisi. Fam
 s. domum pauperis. Possidere non poterit, id est, non po-
 terit uti. Non remansit de cibo eius. i. omnia ablata sunt,
 suum laborem perdidit. Artabitur, anxietas ei erit. Aestua-
 bit, s. intus. Omnis dolor irruet) Luet qua fecit omnia. Ex
 hebraeo. Quae laborauit reddit, & non deglutiet, id est
 non fruetur partem. Secundum opes permutatio eius, &
 non letabitur quoniam miseris compressit & dereliquit.
 Domum depraedatus est, & ipse non aedificabit, Quoniam
 non cognouit in uentre suo satietatem. Et ob concupi-
 scentiam suam non seruabitur, id est, perdetur. Quum
 satiatus fuerit, anxietas ei, et omnis manus doloris irruet
 super eum. Utinam impleatur uenter) utinam deus quae pri-
 mum destruat eum. Ut emittat, s. deus. Et pluat, plu-
 endo mittat. Fugiet arma, Incidit in Scyllam qui uult
 uitare Charybdim. Gladius deductus, nudus) irruet
 super eum. Fulgurans, micans. In amaritudine) certe
 amarus gladius ei est qui impetitur. Horribiles, hostes
 Omnes tenebrae, id est, horrores & impietates. In oc-
 cultis eius, id est, in eo, non foris omnia splendent. Qui non
 succenditur, s. ab hominibus. Hoc est, Inuisibilis plaga
 dei ueniet super eum. Relictus, sup. ab omnibus.

Sicut fuit in
 magnis diu-
 tijs, sic iam in
 egestate re-
 ductus.

In taberna

A N N O T A T .

In tabernaculo suo) apud semetipsum. Relictus, s. nō solum ab hominibus, Sed etiam ab omnibus in quibus confidebat. Reuelabunt: coeli, id est, angeli. Iniquitatem eius, qui antea sanctus uidebatur. Et terra, id est, homines. De iudicio dei loquitur, quando & angeli & homines uidebunt impietate hypocrite. Germen, id est, fructus. Domus illius) quem peperit apud se. In illo die, id est, iudicio. Detrahetur, s. in infernum, s. hypocrita uel germen. Pars) possessio. A deo, s. quam accipiet. Hereditas, s. hæc est. Verborum, uel factorum eius. A domino, s. quã accipiet.

C A P V T . XXI.

Respondens autem Hiob dixit. Audi.

Sustinete, id est, expectate. Et post mea, id est, deinde Nunquid contra hominem? nunquid ego ago cū homine? Attendite me, id est, meum casum. Superponite digitum ori uestro, id est, tacete. Quando recordatus fuero, s. talium iudiciorum. Quare ergo impij uiuūt? Ex uestris uerbis sequitur manifeste falsum. Nã uidemus palam impios abũdare omnibus diuitijs etc. ergo talia non dantur propter pietatē. Quare ergo? Ipse concludit ex uerbis illorum, Si uos ita iudicatis, quare ergo impij uiuunt? Semen eorum permanet) Ipsi coram uident suos filios. Secure, in pace, Nemo inuadit res eorum. Bos eorum concipit, id est, non est in foe

est infœcunda. Psal. 143. Oues eorū scetose, boues eorum crasse. Beatum dixerunt cui hæc sunt &c. Nō abortiuit, s. pariendo. Quasi greges) magna multitudine. Exultant lusibus) quæ magna sunt uoluptas parentibus. Et in puncto, id est, in sperato. Descendūt ad inferna) Quod non fieret si essent pij. Qui dixerunt deo: Recede, id est, q̄ abiecerunt timorē domini.

Et scientiā uirū nolumus. In Psal. Dixit insipies in corde suo, non est deus. Bona sua, s. quibus gaudēt. Psal. 13.

Concilium) omne studium eorum. Lucerna, id est, gloria. Inundatio, id est, tempestas damnationis. Et diuidet, s. illa inundatio tribuet eis. Ante faciem uentū. Psal. i. Non sic impij, sed tanquam puluis quē proijcit uentus à facie terræ. Deus seruabit filijs, id est, filijs quoq; luent peccatum patris. Et cum reddiderit s. deus. Tūc sciet, s. qui ante scire noluit. Tunc notanter dictum. Videbunt oculi eius interfectionem suam id est, uidebit coram suum iudiciū. Post se, id est, post mortem suā. Numerus mensium, id est, dies uitæ eius. s. quid pertinet ad eum. Post mortem enim suorū miseriam non cerneret, sed ne suam quidem, si omnia pertinent ad præsentē uitam. & hoc secundum eos, qui ad præsentia huius mundi referūt, uiuens ergo uidet, ut cogatur scire adhuc esse iudicem. Iste. i. aliquis. Plena sunt adipe. i. robusto corpore, pingui, uoluptaria. Animæ suæ uitæ. Dicitis enim) exponit se. Vbi est

A N N O T A T .

domus principis? id est, illius q̄ erat antea potens. Vbi
 tabernacula? Olim tam felicia. Quis arguet uias eius)
 Anceps uidetur esse sn̄a, & ad deū et impiū referēda.
 Sed de impio intelligamus, q̄a sequitur, Ipse ad sepul-
 chra ducetur. Quis reddet illi, s. impio. Ad sepul. du-
 morietur. In cōgerie) in cōgregatione. i. morietur &
 nō morietur, morietur et tamē uiuet. Dulcis fuit gla.
 Glarea est terra sabulosa in litoribus. Cocytus apud
 poet̄as inferorū fluuus est, ex Styge fluens, & inter-
 pretatur luctus. Dulcis fuit, s. ipius ille. Glareis Cocy-
 ti. id est, terr. e inferorū. Trahet oēs hoīes) oēs sequen-
 tur eū. De impijs loquitur. Impij nō solū se pdūt et dam-
 nant, sed pr. eterea multos quoq; pr. emitūt ad inferos
 suæ impietatis consortes. Et plures post se trahunt. Id
 quod cedit eis in maiorē damnationis cumulū, ut legis
 de diuite epulone in Euangelio. Frustrauane.

C A P V T .XXII.

Respondens autem Eliphaz Theman.

Psal. 17.

Supra. 21.

Quid confers. In psal. Bonorum meorum non indi-
 ges domine. Nunquid timens) Contra illud Nūquid
 cōtra hominem disputatio mea est? Abstulisti pignus.
 Accusant Hiob palām fuisse impium. Hic uides quo
 perrexerat hactenus eorū disputatio. Nam palām im-
 pium iudicant. Et mentiuntur amici, ut ex .i. cap. ap-
 paret, ubi eum dominus iustum uocat. Lasso) sitenti.

In for

In fortitudine brachij. Hebrai smus. In brachio, potentia. Possidebas, id est, tyrannide possidebas terrā.

Viduas dimisisti uacuas non iuisti eas. Lacertos, id est, fortitudinē. Quicquid adhuc erat roboris in pupillis, tu abstulisti. Laqueis, id est, his angustijs. Fortitudo subita) quam non speraueras. Tenebras, id est, miseria. Non oppressum iri, s. te. Impetu aquarum inundantiū, id est, subita tribulatiōe. Et dicis, s. tu impie Hiob. Et iudicat, s. deus. Quasi per caliginem, id est, quasi ignorans. Nubes latibulū, id est, nubes obsunt, non potest uidere humana. Et circa cardines cœli perambulat, id est, non prospicit, non uenit in terras. Nunquid cupis) nunquid uis unus esse ex illis, qui impie uixerūt præteritis seculis? Cupis, s. o Hiob. Calcauerunt) ambulauerunt. Qui sublati sunt, id est, mortui sunt. Et fluuius) tribulationis inundatio. Sicut in Euangelio de illo qui ædificauerat super harenam. Videbūt iusti, s. uindictam in eos. Letabūtur, s. de uindicta dei. Erectio) supbia. Ei, s. deo. Et p hęc, s. q. redis ad eū. Et suscipe legē) sequere præcepta domini. Aedificaberis. i. rursus prosp eris. Pro terra) p re fragili. Adagiū est, pro re fragili dabit rē solidā et p uili prehosam. hoc est, meliora prioribus accipies.

Sup omnipotentē) p oipotentē. Rogabis eū. Exponit se, quid sit Eleuabis ad deū faciē. Vota tua reddes. i. gratus eris. Decernes rem & ueniet. i. oia commoda

A N N O T A T .

uenient tibi. Saluabitur, s. inquam. Mundicia ma-
nuum, id est, operum suorum.

C A P V T . X X I I I .

Respondens autem Hiob ait. Nūc quo

Quis mihi tribuat ut cognoscam, id est, utinam ui-
derem & inuenirem illum, s. deum. Soliū, tribunal,

Iudicium, s. meum. Replebo increpationibus, id
est increpabo deum. Increpationibus, Ex hebræo, Ar-
gumentationibus. Ut sciam uerba) ut si non aliud con-
sequar, saltem sciam causam plagæ meæ. Nolo con-
tendat, s. ut deus. Proponat æquitatē, id est, æquo iu-
dicio agat tantum cōtra me. Iudicium meum ueniat
ad uictoriam, id est, scio q. ego uincam. Si ad orientē
iero non apparet, hoc est, nusquam inueniam eū, adeo
abscondet faciē suam à me, et tamen ubiq; adest mihi.

Quia manum eius sentio die ac nocte, id quod est ni-
mium graue afflicto. Non intelligam, id est, non ui-
debo. Probauit quasi aurum, s. ut inueniret iniquita-
tem. Vestigia eius secutus est pes meus, id est, ego non
dereliqui eius præcepta. Non abscondi in sinu) nō oc-
cultauit, id est, etiā alios docui & ore confessus sum deū.

Cogitationem, consilium. Et anima, id est, uoluntas.
Loquitur de deo tanquam de homine, quum deus aiām
nō habeat. Et alia multa similia, id est, potest & alia
facere. Consyderās eum, s. in mente. Et prius dixit:

non uide

Non uidebo. Non uidebit, & tamen sentit. Molliuit, id est, anxium reddidit. Non enim perij, id est, hæc passus sum. Propter imminētes tenebras, id est, propter conscientias iniquitatis. Et faciem)repetita sentētia, id est, non erubui conscius.

C A P V T . X X I I I .

Ab omnipotente non sunt abscondita.

Ab omnipotente)Deus oīa tempora nouit, nos eius tempora ignoramus, & propterea impij impie agunt.

Dies illius, id est, dies iudicij eius. Qui autem nouerunt eum) Multo magis impij ignorant. Quia etiā Apostolis dictum est: Non est uestrum nosse tempora.

Transfulerunt terminos, s. agrorum et hæreditatū, hoc est, diripiunt bona aliorum. Pauerunt eos, s. quasi suos. A sinū pupillorum, id est pauperū. Pauperum uiam, id est, quequid est pauperum. Mansuetos terre, id est, pauperes. Alij)predatores. Ad opus suum, id est, ad latrocinium. Rigant in bres mōtium, id est, qui non habent domos hoc est, etiam miserimos non uerentur spoliare. Amplexantur lapides id est, dormiunt super lapides. Spicas)fruges. Meridiati sunt: Meridiare uel meridiari est meridie comedere: Itē meridie quiescere siue dormire. Coniunge ad, Eorum qui calcatus &c. id est, qui etiam calcata uinde mi non satis habent ad uictum. Meridiati sunt) co

A N N O T A T .

mederunt. Inter aceruos) fruges. De ciuitatibus fecerunt uiros gemere, id est, in ciuitatibus spoliauerunt. Et deus inultum. Ex hebræo. Deus uero orationem non respiciet. i. ad tempus derelinquet in manibus oppressorū. Quod si legis per interrogationem, conuenit cum nostro. Et est simile illi quod dicitur Lucae. 18. Deus uero non faciet uindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Ipsi s. impij. Lumini, s. diuino. Qui male agit odit lumen, ut non arguantur opera eius. Eius, s. luminis. In tenebris ambulant, et peragunt opera tenebrarum. Nec reuersi sunt per semitas illius, id est, in tenebras uadunt, & nunquam respiscunt. Oculus, s. hominis, sed ne dei quidem. Operiet, s. adulter. Condixerat, s. adulter & adultera. Subito) insperato. Arbitrantur, s. adulter et adultera. Vmbra mor. i. lucē maxie exhorrescunt. Dies eis quasi umbra mortis est. Leuis est, id est, leuior & mutabilior est adulter quam aquae superficies, quae ad leuē etiā uentū mouetur. Sup facie aquae id est, plusquā superficies aquae leuis est. Pars eius) possessio. Nec ambulet per uiam tenebrarū. i. nulla fertilitas illi ueniat. Ad niuiū calorē, id est, nulla tempies aëris sit ei ne fructum accipiat. De inferis haec exponi solent. Sed de his iam sequitur. Transiet) mutabitur.

Ab aquis niuiū) à nimio frigore. Obliscatur eius misericordia) nō ueniat ei, Vel, Obliscatur, ueniat in obliuionē.

obliuione. Dulcedo illius uermes. Esaiæ ult. Nō sit Vermis est
 in recordatiōe .i. peat à memoria oīm. Paut enim ste- cō ciētariā
 rilē, id est, uacua opa secutus est, misericordie in pxi- q̄ semp aīz
 mū oblitus. Sterilem, id est, adulterā et quæ nō parit. rodit.

Vidua) pauperi. In fortitudine sua p̄ fortitudinē, inui-
 dētia. Et cū steterit) quū adhuc in tuto fuerit. .i. nō erit
 securus etiā in securitate. Eo, s. loco poenitentiae. In
 superbia, id est, cōtemptu, cōtemnit. Oculi) aut eius
 sunt in uijs illius, id est, diligēter curat ut sequatur uia
 suam. Oculi, supbia. In uijs illius) in uijs proprijs
 Hoc modo non diu durabit superbia. Et ponere ante
 deum uerba mea, s. potest.

C A P V T . XXV .

Respondens autem Baldath Suites, dī

In sublimibus) cœlestibus ubi omnia sunt cōcordia.
 Militū, id est, angelorū. Sicut in Daniele cap. 7. nul-
 lia miliū ministrabant ei. Et sup quē nō surgeat Facit
 enim oriri solem suum super bonos et malos. i. qcquid **Nath.**
 est luminis, ē sublimibus eius uenit. Natus de mulie-
 re. Hoc arguit nos omnes immundos esse natos de mu-
 liere. Non splendet, s. in conspectu eius. Etiam sancti
 sunt peccatores in conspectu dei. Putredo, s. qui est.
 Filius hominis) eadem sententia.

C A P V T . XXVI .

Respondens autem Hiob dixit. Cuius

D 4 Nunquid

A N N O T A T.

Hoc in Bal
dath refert.

Eadē sn̄a.

Nunquid imbecillis, s. adiutor es, quē uis adiuuare?
quem uis obruere tua sapientia? q. d. non sapis ea quæ
dei sunt. Sustentas, adiuuas. Brachium, robur eius,
id est, quid tu laboras pro deo? Prudentiam, Ex he-
bræo, Potentiam. Spiramentum, id est, spirituum ori-
ginem, qui fuit ante omnes spiritus, etiam ante spiritum
tuum, & non solum tuū. Ecce gigantes, s. qui olim
erant. Gen. 6. Gemunt sub aquis diluuiio submersi, Iā
sunt in inferno. Deus deicit superbos & dei contem-
ptores. Gigantes)superbi. Perditioni, id est, infer-
no, id est, nihil opertum coram illo, qui ppe qui cōdidit
omnia. Qui extēdit aquilonem super uacuum, id est
facit flare uentum inanem. Vacuum, aëra. Ut non
erumpant. Ex hebræo. Ne rumpatur nubes sub illis.
Qui tenet uultū solij sui, id est, abscondit se ne uidea-
tur iudex. Vsq; dum finiātur lux & id est, quousq;
hec durant omnia quæ uidemus, hoc est, donec dura-
bit mundus. Columnæ cœli, id est, pauet in conspectu
eius cœlum. Non opus est ut interpretemur angelos,
nec columnæ terræ, homines. Ad nutum eius. Ex he-
bræo, Ad increpationem. Congregata sunt, id est, mo-
ta. Et obstricante)producente manu eius. Edu-
ctus est, s. ex utero matris, id est, nihilo. Tortuosus.
Ex hebræo, Fugax. Quod ad ingenij naturā declaran-
dam attinet. Deus creauit omnia, etiam quæ pessima
iudicamus, ut serpētes. Recte hic diabolus in ellipsis, q
tortuosus

tortuosus, quia insidiarum cuniculis nos aggreditur. Ipse enim uertit se in angelum lucis. Et fugax, quia lubricus, teneri non uult & deprehendi. Ex parte, id est, parum. Viarum eius, id est, operum dei. Sermo- nis eius, id est, de eo. Quis poterit) Ecce ista pauca quæ dixi, horrenda sunt et incomprehensibilia. Quis poterit eum audire, ubi iudicio suo intonuerit? Toni- truum, id est, uerbum iudicij maiestatis eius.

C A P V T . X X V I I .

Addidit quoque Hiob assumens para-

Parabolam, id est, prudentem sermonem. Sicut Pa- rabolæ Solomonis sapienter dicta dicuntur. Viuit de- us) Iurantia est in sacris literis, id est, per deum uiuen- tem. Sic solebam iurare contra deos Gentium, idola mor- tua. Quis abstulit iudicium meum) qui iam non re- putat pro me. Et omnipotens) per omnipotentem, ui- uit omnipotens. Animam meam, id est, me. Spiritus dei, id est, uita à deo data, Vt proprius spiritus dei qui est in spiritualibus, Hoc est, donec uiuam & aliquid in- telligentia à deo mihi supererit, non dabo uobis id quod contenditis. Hoc non debemus dare aduersarijs, ut do- nemus eis aliquid contra conscientiam nostram. Nec lingua mea) De hoc dixi cap. 3. Donec deficiam) mo- riar. Cor meum, id est, conscientia mea. Aduersa- rius meus, scilicet. Sit aduersarius meus qualem me facere

D s uult

A N N O T A T.

*uult. Si auare rapiat. Quæa. Imodū ipsi Hiob rapinæ
 insinulauerūt. Eadem snia in Euangelio Matth. 16.
 Quid prodest homini si uniuersum mūdum lucretur?
 etc. Ex hebræo. Quæ enim spes hypocritæ, quum
 percussurus, & extirpaturus sit deus animā eius. Per
 manū dei, id est, deo uolēte, deo pmittēte. Quæ oīpo
 tens habeat, id est, quæ sint dei. Nostis)uidistis. quid
 sine causa uana loquimini? Ipsi dixerant sanctissimas
 snias, Hiob autē uana uocat. Hæc pars hoīs impij. Iā
 incipit Hiob. Pars) possessio et merces. Hæc) q̄ segtur
 Hæc partē accipiet à deo. Filij eius) impij. In gladio
 erūt. i. gladio pibūt. Hebraismus. Nō saturabūtur
 pane) à me pibūt. Sepelientur in inter. i. in totū pibūt
 ut etiā pereat memoria eorū ab hominibus. Nō plora
 būt, s. eū, nō prestabunt sol'atia funeri. Quasi terrā
 argentū, id est, innumerabile pecuniā. Sicut lutū, id
 est, in magna abundācia. Iustus inuestietur illis, id est
 iustus possidebit illa. Innocēs) cui deus hæc dabit. Sic
 in Euangelio, Luce. 19. Omni habenti dabitur, & qui
 nō habet, etiā auferetur ab eo id quod habet. Sicut
 tineæ) que seipsam cōsumit. Custos, s. hortorū. Quasi
 aqua, id est, magna iopia. Nocte, s. tribulatiōis Emit
 tet, s. deus. Sup, cōtra eū, hoc est, irruet turbo contra
 eū. Fugiens fugiet, id est, nitetur fugere et nō poterit.
 Quia sequitur Stringet sup eū. Stringet s. turbo uel
 deus. Sibilabu hoc bene cōuenit ad turbinē. stabit.*

C A P V T . X X V I I I .

Habet argentum uenarum suarum prin

Habet argentū) Multa abscondita fecit in natura
libus deus, & sapientiā tu cognosces? Deus nihil aliud
uult quā ut eius abscondita relinquant, & solū discas
timere deum. Hac tua est corā deo sapientia. Argentū
uenarū, s. in terris. Cōflatur, id est, nascitur, decoquitur

Sūma Sapia
entia.

Et lapis. i. terra dura, quā minera uocant. Posuit, s.
deus. Tempus, s. suū. Tenebris) occultis. Et uni-
uersorū finē ipse cōsyderat, s. in tenebris. Lapidē calē
gnis) occultissimū, s. cōsyderat. Umbrā mortis, tne-
bras horrēdas, etiā inferorum. Diuidit) insulas nobis
ignotas significat, quas adire nequeūt paupes p̄ uictū
p̄grinātes. Torrēs, aqua uel mare. Diuidit, separat.

A populo p̄grināte, s. ne populus possit adire, hoc
est, ea loca ne peregrini q̄dē nouerūt. Quos oblitus
est, ignorat. Terra de qua. Terra item est, quæ ante
fructifera, iā igne uel sulphure egrediente exusta est.
p̄pterea iā homibus inuia. Terra, s. est aliqua. Oriē
batur, s. ante. Locus, s. est, cuius lapides saphyri, &
terra aurū, & tamē non solū homibus incognitus, sed
et aibus et feris iaccessus. Lapidēs eius, s. sunt. Igno-
rauit semī, s. ad illū locū. Vulturis, q̄ etiā ad loca trās-
marina uolat. Filij istitorū, id est, istitores. Lerna, se-
ra quacūq;. Extēdit, s. deus. Ad silicē, ad forissima

quæ s̄

ANNOTAT.

quæq; Subuertit, s. si uult. Excidit, s. si uult. Dixit
 rat q; secundum naturam multa abscondita fecerit deus,
 Iam uero dicit q; contra naturam etiam potest omnia.
 In petris riuos excidit. Sicut legimus i historijs. Scri-
 tatus est, id est, ipse nouit. Sapiencia uero ubi inueni-
 tur? Quum uero quedam occulta naturæ, labore et in-
 dustria inueniantur, sapientiam nemo inuenit. Sapi-
 entia, s. dei. Intelligentiæ, s. dei. Nescit homo) Ani-
 malis homo non percipit ea quæ dei sunt. 1. Cor. 2. Pre-
 cium, id est, bonitatem. Suauiter uiuentium) uoluptu-
 osorum. Abyssus) infernus. Non est in me, s. sapien-
 tia. Illic non inuenitur sapientia dei. Aurum obrisum,
 id est, optimum. Pro ea) non potest comparari sapien-
 tia diuinitatis. Non confertur, comparatur. Tinctis, forte
 purpura. Vel saphyro, s. confertur. Non comme-
 morabuntur, id est, ne nomen quidem habebunt. Tra-
 hitur sapientia de occultis. De occultis dicit, & nescis
 unde ueniat aut quo uadat, Spiritus uero intelligit.
 Quia timor domini initium est sapientie. De occul-
 tis, s. dei. Tinctura mundissima, panni preciosi. In-
 telligentiæ, s. illius dei. Perditio, id est, infernus. Per-
 ditione & morte significat impietatem, & impios ho-
 mines. Famam eius, s. sapientie dei, q. d. Audiuimus
 quam loquor euangelium. Aquas appendit in mensura,
 id est, nouit pondus aquarum. Quando ponebat plus
 uis legem, s. ne, emp & ubiq; pluerent. Tunc quan-
 do omnis

do omnia mirabiliter creauit. Vidit illam) quia per
 illam omnia sic mirabiliter disposuit, sicut in Psal. 103.
 Omnia in sapientia tua fecisti. Illam) sapientiam suā.
 Et enarrauit, s. illam. Et preparauit, s. homini. Et
 inuestigauit, s. homini. More hominū de deo loquitur.
 Deus enim non solet inuestigare suam sapientiā. Ecce
 timor domini. Hoc semper tibi cogita à deo mandatū,
 & cetera relinque, nisi uelis esse insipiens, qui dicat in
 corde suo: non est deus. Intelligentia, s. est. Hoc non
 fit nisi per fidem.

C A P V T . X X I X .

Addidit quoque Hiob assumens para.

Assumens parabolam, id est, sapientem sermonē.

Quis mihi tribuat) Sub prosperitate præterita gau-
 dium consciētiæ suæ desyderabat quod olim habebat.
 Nam iam omnino uidebat iudicium suum supra se. In-
 terim quoq; meminit fructus piæ et fidelis mentis quos
 olim pariebat, scilicet opera misericordiæ & iustitiæ.

Vt sum, id est, utinā essem. Iuxta menses pristinos,
 qualis olim eram. Quibus deus custodiebat me. Oē
 gloriam operū et iustitiæ tribuit deo. Lucerna eius,
 id est, lumen dei. Ad lumen eius, id est, ad uolūtatē,
 ad uerbum dei. Lumen seu lucerna dei est uerbum, Vt
 in Psal. 118. Lucerna pedibus meis uerbum tuum, et li-
 men senitis meis. In tenebris, s. huius mundi. In ta-
 bernaculo

A N N O T A T.

nebris, s. huius mudi. In tabernaculo meo) erat mecum

Secreto, per fidem. Secreto agit deus cum suis. Nana
uita nostra abscondita est cum Christo in deo, Colos. 3.

Quando lauabam pedes meos butyro, id est, quando oia
supra modum abundabant. Et petra fund. hoc per impossi
bili dicit, per mira abundantia. Ad portam ciuitatis, id est
ad locum iudicij. In platea in publico loco, ubi omnes
conueniunt. Abscedebantur, pro reuerentia: quod so
lent facere adolefcentes ubi magnos uiros habent obuios.

Principes cessabant loqui, s. propter me, ut audiret
sententiam meam. Auris audies, s. uerba. Beatificabat, iudi
cabat me beatum. Testimonium reddebat mihi, bene de me
sentiebat. Quod liberafsem pauperem, s. de manu oppresso
ris. Benedictio, gratiarum actio. Iusticia) uelut armis.

Iudicio meo) quod dicitur mecum. Attende quod iudicium uere or
natus regis est, non illa larua externa purpura et diade
ma. Oculus sui ceco, id est, cecum ducebam. Pes clau
do. i. claudum portabam. Pater eram pauperi) Plus est
quam si dixisset, adiuuabam pauperem. Causam, s. quam
nesciebam diligentissime inuestigabam, s. ut scire quid
esset iudicandum. Molae iniqui) dentes molares raptor
ris. Auferebam praedam) quicquid rapuerat, cogeba
tur reddere. Dicebam, s. apud me. In nidulo) in quiete.

Multiplicabo dies sicut palma, s. multiplicat fructus
Quia floret semper. Vnde in psal. 91. Iustus ut palma
florebit, id est semper florebit. Aperta est, Vel posita est

Iuxta

Regius or
natus.

Iuxta aquas, Arbores iuxta aquam nō timent aestiē
sive siccitatē. Et ros morabitur in messe mea, id est,
quies erit, seu potius refrigeriū. In messe, id est, ubi
messuero. Gloria mea semper innouabitur) hic se ex
ponit. Arcus meus) potentia mea. Et intenti, s. in
me. Stillabat) quasi pluuia. Os suum aperiebam s
uelut terra arida. Imbrem serotinū) qui est magis fru
giferus propter instantem noctem. Si quando ride
bam non credebam, id est, nō leue ducebant quicquid
id erat quod iocabar cum eis. Non credebant, s. esse
risus. Etiā iocā, seria esse ducebant. Lux vultus mei,
id est, latitia mea. Repetitiō sententiæ. Non cadebat
in terram, id est, non frustra fiebat, hoc est, latitia mea
non fuit dissoluta. Eram tamen merentium consola
tor, id est, non superbiebam, sed minimis quoque in
tendebam.

Sic loquitur
Hiob in Cā
tico.

C A P V T . X X X .

Nunc autem derident me iuniores tem

Iuniores in scripturis pro indoctis et inexperis et
contēptis accipiūtur. Vt psal. 118. Adolescētulus sum
ego et contēptus. Hic p̄ contēptis. Impios describit sub
specie magnæ calamitatis & inopiæ. Argumentum
Hiob in hoc uidetur tendere: Si impij, quod dicitis,
qui inopia laborant, certum est quod uos estis fi
lij in piorum. Aut non de amicis solum, sed de
quibuscum

A N N O T A T .

quibus cunq; etiã despectissimis loquitur, q. d. Olim gloriosissimi me uenerabantur, nunc etiã despectissimi cõtemnunt. Quorum non dignabar. Hyperbole. Et uita ipsa putabantur indigni. Ex hebræo. Et ipsis senecta perijt, id est, cum ignominia defuncti sunt. Steriles

Despectissimi s. qui erant, uacui. **Qui rodebant in solitudine** s. herbas & radices. **Ista, prædicta.** Cum clamore currebant quasi magnum aliquid lucrati. **Qui de conuallibus.** Ex hebræo. Illinc euulserant, & percussi rapuerunt ea sicut fur. **Super glaream.** Ex hebræo, Et rupium. **Inter eiuscemodi.** s. uictum. **Sub sentibus et spinis.** Certum est quod sub hac imagine describitur paupertas spiritus, Et impij, quum non habent ea quæ dei sunt, amplectuntur ista mundana: quæ comparata spiritualibus nihil sunt. Imò istam egestatẽ spiritus auigent. Item hypocritæ nihil habent spirituale, & misere torquentur externis, putantes in his uexationibus conscientiarum esse aliquid salutis. Hoc est sub sentibus reputare delicias esse. **Non parentes,** id est, non apparetes, hoc est, qui in egestate & ignominia uiuunt. **In prouerbium,** id est, in derisum. **Aperuit,** s. deus. **Et frenũ posuit,** id est, repressit me ne aliqd possim. **Illico surrexerunt,** s. despicientes me. **Oriẽtis calamitatis** id est, incipientis. **Subuerterunt pedes** deiecerũt me ad terram, & conculcauerunt me. **Dissipauerunt itinera,** id est, quicquid meũ erat destruxerunt. **Quasi rupto**

Despectissimi
ma est de=
scriptio.

rupto muro) sicut solent irrumperere hostes. Deuoluti sunt, id est cōcurrerunt. Marcescit) perit. Nocte os meum perforatur doloribus, s. à familia. In multitudi- ne) p̄ multitudinem. Eorū, s. qui comedūt me. Quasi caputio tunicae, id est, quasi uili palliolo. Sto, s. in ora- tione ad te. Mos standi erat in oratione. In duricia, Vel, robore. Eleuasti me, s. ante per gloriam. Ad tan- tam gloriam me prouexisti antea, ut grauiore casu dei- ceres. Elisisti, deiecisti. Super uentum ponēs, id est super nihil. Vbi, in qua morte. Omni uiuētī, id est omni qui uiuit in terris. Veruntamen non ad consum- ptionem, id est, alijs afflictis subuenis, & quandoq; rele- uas eorum miseriam, me autem penitus deseris. Emit- tis manum tuā, id est, soles flagellare. Ad cōsumption- em) extinctionem. Saluabis) liberabis. Flebā. Hic rursus incipit cum capite sequenti dicere de fructibus iustitiæ. Efferbuerūt, exusta sunt. Præuenerunt me, id est, uenerunt ante tempus. Moerens incedebā, non gloriabar in gloria mea. In turba clamabam, s. contra uim. Frater sui draconum, id est, impijssimorū sui socius. Hæc est magna laus pij hominis inter impios posse manere innocētē. Præcaumate, id est, calore. Calor enim ulcerum absorbet corporis succum. Cy- thara mea) gaudium meum.

CAPVT .XXXI.

Pepigi fœdus cum oculis meis ut ne co-

E Pepigi

A N N O T A T .

Contra ad-
ulterium.

Pepigi fœdus, id est, ita statui apud me, ut ne oculus quidem meus appeteret aliena. Vides quàm optime intellexerit Hiob præceptũ, Non adulterabis, Sicut exponit Christus Matth. 5. De uirgine innupta, ut taceam aliud. Quã enim ptẽ haberet: s. si essem adulter.

Hereditatẽ, s. quã haberet in me. Perditio, dãnatio.

Et alienatio, s. à deo. Si ambulauit. Imprecatur sibi malũ si nõ ita sit quẽadmodũ dicit. In uanitate, s. sensus mei. In dolo, uel, ad dolũ. Simpliciter, innocentiam. Si declinauit gressus meus. i. si nõ mansi in præceptis dei. Si oculus meus secutus est cor meũ, id est, si cõcupiui quod uidi. Serã et alius comedet, id est alius accipiat laborẽ meum. Sup muliere, uxore alterius. Insidiatus sum, s. ppter uxore. Vxor mea sit scortũ alterius) si hoc ita est, uxor mea fiat scortũ alterius. Ignis est, s. adulteriũ. Deuorãs, s. adulterium.

Cor solet
decipi.

Genimina) fructus. Cũ seruo meo, s. quãdo habuit aliqd aduersum me. Nõ dedignabar etiã reconciliari seruo et ancillæ. Quid faciã, s. si contẽpsissem in hoc famulos meos. Qui et illũ, s. seruũ. Vnus. i. idẽ domũs. Oculos) desiderũ uiduæ. Buccellã, panẽ. Pupillus, q est desitutus omni auxilio humano. Miseratio, misericordia. Si despexi prætereũtem. Ex hebræo, pẽuntẽ. Paupẽ, s. si despexi. Latera, corpus. Benedixerũt, gratias egerũt. Si leuauit, s. ut eũ opprimerẽ. In porta, loco iudicij. Et brachiũ. i. pcat oẽ robur meũ

& auxil

et auxiliū. Talia feci, q̄a semp̄ timui deū. Pōdus eius id est, timorē quē s̄ape mihi immittebat. Aurū, s. qd̄ possedi. Robur. Ex hebræo potius spem, s. esse, id est, Si cōsifus sum in diuitijs meis. Obrizo, auro optimo.

Fiducia mea, s. es. Et si lætatus sum. Nō solū non cōsifus est, sed ne gauisus qd̄ de diuitijs. In abscondito) intus. Si osculatus sum manū meā) de Idololatria interpretantur. Sic aut̄ interpretarer, Negationem dei esse, quū uides tibi oīa prospere succedere, et oscularis manū tuā, id est, illa tuis opibus ascribis, quasi tu, non deus hęc faciat. Itē quū tuis operibus quibuscūq; ascribis salutem. Et osculatus sum) laudauit talia et dilexi.

Inuenisset eū malum) uenisset sup̄ eū. Guttur) loquelam. hoc est, Ne uerbo quidem uindicaui me. Ut expeterē, s. uindictam. Maledicens animā eius, id est eū. Viri tabernaculi, id est, familia. Quis det etc. hoc est, Ita egi cū eis, ut semper cuperent ex presentia carnis meæ, id est, corporis, satiari, hoc est, gaudere. Beatus Thomas retulit ad historiam corporis Christi, uidetis quā belle quadret. Item, mei sic instituti erant ut non desyderarent aliena pro uictu. Iustus dominus, iustam habet familiā. Quis det) utinā saturaremur.

Foris non mansit peregrinus, s. quem non induxerim. Quasi homo, id est, quod nō confessus sum corā deo, id est, ego semper agnouit peccatum meum. Et, s. si celauit. In sinu, id est in corde. Si expaui, s. propter

A N N O T A T .

iustitiam. Ad multitudinem) propter multos. Si ex-
pau, s. exequi iustitiam. Si quid mihi erat agendū, hoc
non omisi propter multitudinem. Contra nostra tempo-
ra, ubi difficile defendimus Euangelium. Despectio
propinquorū, id est, q̄ propinqui despiciebam me, mo-
nentes, ne hæc facerem, ne illa omitterem, sed nihili du-
cebam: nec egressus quidem sum propter hoc: uerū qđ
iustum erat exequabar. Tacui) nihil respondi, nō cu-
raui. Neq; egressus sum ostiū, s. propter hoc. Quis
mihi tribuat auditorē, id est, utinā aliquis me audiat.

Vt scribat librū, id est, sciat mea. Vt portem illū,
s. librum. Quasi coronam, s. in capite. Pronūcia-
bo illum, s. librū. Per singulos gradus, id est, quocūq;
trāsiero. Quasi principi) illi ipsi deo. Terra mea,
ager meus. Si clamat, s. negata mercede agricolæ. Sul-
ci eius, s. terræ. Sulcos addit, ut terram significet esse
agrum. Deslent cū ipsa, s. terra. Absq; pecunia,
s. data. Si afflixi, s. negata pecunia. Animā agrico-
larū eius, id est, agricolas eius. Pro hordeo spina, id
est, deus maledicat terræ meæ, ut nunq̄ p̄ducatur bonus
fructus. Hic additur in hebræo, Finiunt uerba Hiob.

C A P V T . XXXII.

Omiserunt autem tres uiri respondere.

Eo q̄ non inuenissent responsionem rationabilem)
Et sapientia quoq; mūdi dictat ratione potius oportere
aduersa

aduersariū uincere. Veritus sum. Ex hebræo. Expa-
 ui et timui indicare meā sententiā. Aetas prolixior,
 senior. Spiritus, s. dei. Spiritus dei dat loqui uerba.
 Sanctissima sententia, ut pleræq; alia, sed quod addit,
 Ut uideo, mentitur. Tales enim qui sunt ut Heliu, hanc
 sententiam uidere, id est, intelligere non possunt, ut ma-
 xime ore dicant. Iudicium) id quod iustum est. Ne
 forte dicatis) Occupatio. Inuenimus sapientiam, id est
 sapienter facimus quod non respondemus. Deus pro-
 iccit eum) Sunt uerba amicorum Hiob, non quæ illi di-
 xerūt, sed quæ dicere potuerant. Nihil locutus est, s.
 Hiob. Non secundum sermones uestros, id est sapien-
 tius dicam quàm uos. Extimuerūt, s. tres. Absq;
 spiraculo) foramine. Respirabo, id est, spiritum meū
 leuabo. Viri, s. cuiuscunq;. Non æquabo deū ho-
 mini, id est, deum uerebor, non hominem. Ex hebræo.
 Et hominē non nominabo, id est, quicquid est hominū,
 respuam. Subsistam, s. in hac uita. Et si post modi-
 cum tollat me factor meus, s. nescio.

C A P V T . X X X I I I .

Audi igitur Hiob eloquia mea et omnes

Simplici corde, s. loquentur. Et spiraculū omni-
 potētis) Verisimile est q; de spiritu dei, quo intelligimus
 ea quæ dei sunt, loquatur. Cōsiste aduersus faciē meā
 id est, disputa mecum. Ecce & me. Hic uidetur prius

E 3 dixisse

A N N O T A T.

dixisse, tantū de spiritu, uita mundi, quum dixit: Spiritus dei fecit me, & spiraculū etc. Miraculum meū, quod præ cæteris sapiens sum. In auribus meis) me audiēte. Mundus sum ego. Nūc recitat uerba Hiob.

Semel loquitur) Deus non solet multis uerbis loqui. Ipse semel condemnauit impios, ut non expectes amplius sententiam dei. Per somnium. Solent quidem fieri reuelationes dei in somnis, sicut legis de Pharaone, Genesis .41. & in Euangelio de Ioseph & Magis Matthei .1. Sed hic Heliu uult uideri & sibi reuelatum. Ut non transeat in gladium, id est, in perditionem, q. d. ne ueniam in talia, in quæ uenit noster Hiob. Increpat, s. deus. Marcescere, id est, perire.

Eius, hominis. Panis, cibus. Quæ tecta fuerāt, s. carne. Nudabuntur, s. marcescente corpore, quod fit afflictis ipsis. Angelus, nuncius. Annūciat hoīs, s. sic afflicti. Et dicet, s. angelus ad deū. Si fuerit pro eo angelus. Hæc sententia falsa est, quasi deus propitiatur homini propter æquitatem eius, quæ reperitur in eo. Quodcumq; ergo uolueris intelligere per angelū, nihil id nostra refert in uerbis stulti hominis. Inueni, s. in homine. Videtur dicere de angelo percutiente, qui percussit hominem iubente deo, sicut in sacris historijs quādoq; legimus. Reuertatur ad dies .i. reddatur ei sanitas. Faciem eius, hominis. Videbit, s. deus.

In iubilo, id est, hilariter respiciet eū. Et dicet, s. homo resi

mo respiscēs. Nō recepi, s. p̄ meritis peccatorū. Tri-
bus uicibus. i. sepe, nō semel. Per singulos) in singulis
hoībus. A corruptione) dānatiōe. Luce uiuētū) uita

C A P V T .XXXIIII.

Pronunciāns itaque Heliu etiam hęc.

Iudicium eligamus, id est, illos q̄ iudicent inter nos.

In iudicando enim me est mendacium. Quasi uerba
Hiob falso refert. Mendacium est) falsa res est, deus
non uere agit. Sagitta, plaga. Violēta, id est, iniuste
à deo lata. Quis est uir, s. iniquus. Qui graditur.
Ex hebræo. Qui graditur ut sit particeps cū operan-
tibus iniquitatem. Etiam si cucurrerit cum eo) si fe-
cerit omnia præcepta eius. Iniquitas, s. absit. Red-
det, s. deus. Secundum quod fecit reddet unicuiq; . Ei,
id est, homini. Frustra, id est, sine causa. Subuertet
iudicium) non inique iudicabit. Quem constituit, s.
iudicem. Aliū, s. à se. Si dixerit, s. deus probare uo-
lens eum, id est, orbem, uel quēcunq; hoīem. Nō pla-
cet deo. Ex hebræo. Nō par estimabitur uir suæ uolun-
tatis studio cū deo. Ad eū, s. orbē uel hoīem. Tra-
het spiritū, id est, penitus extinguet eū. Spiritum ex-
flatum) uitam. Deficiet simul, s. si direxerit cor suum
deus. Qui non amat iudicium, s. medici, Qui ius-
tus es) ut tibi uideris. Apostata, s. tu. Qui dicit
regi. Qui, s. deus. Nulli sunt in conspectu dei

A N N O T A T .

etiam potentissimi. Quum disceptaret, s. tyrannus.

Vniuersi, omnes homines. Subito moriētur, s. praedicti si ipse iudicet. In media nocte quando solet omnibus esse quies. Turbabitur, s. instigati à deo ad tumultum, ad occidendum principes. Violentū, id est iniustum principem. Absq; manu, id est, nō magno negotio. Stare faciet alios pro eis, id est, alios surrogabit in locum principum. Inducet noctem, id est, tenebras occisionis & aduersitatis. In loco uidentū, id est, hic ubi uidere potuerūt, & reuenerūt lucē. Quasi de industria, quasi libera uoluntate. Ut facerent puenire, id est, sic egerunt, sic neglexerunt iudicium, ut cogèrentur oppressi clamare ad deum contra iudices.

Quis est qui contēpletur? Quis est qui poterit expectare eius auxilium? Et super gentes, s. ipse est. Qui regnare facit hypocritam. Digna sententia pro episcopis nostris. Facit, s. iusto iudicio. Ad deū, id est, à deo. Videtur urgere Hiob, respondere nolentem stulto.

Nunquid à te deus & c. Si me iudicas peccare quia loquor, nonne te ipsum cōdemnas qui talia quoq; locutus es, & propterea non ego cœpi. Tu primum impie dixisti, alioquin ego tacuissem. Expetit eam, s. iniquitatem. Quia displicuit tibi, s. in me. Disciplinam eruditionem dei. Pater mi, ó deus. Probetur Hiob usq; ad finem, id est, non cesset manus tua super eū. Ab homine iniquitatis, ab homine iniquo. Hebraismus est.

Super

Super peccata blasphemiam, Ultra hoc quod peccauit, etiam blasphemauit. Inter nos, in hac uita. Et tunc, s. comprehensus iusto iudicio.

CAPVT .XXXV.

Igitur Heliu hæc rursus locutus est.

Iustior deo sum. Hoc iterum mentitur, quia nõ dixerat hoc Hiob. Quid tibi pderit. Refert uerba Hiob.

Homini qui similis tui est. Potes proximo tuo nocere, deo non poteris. Homini poteris benefacere & malefacere, Deo uero neq; bene neq; male. Clamabunt s. homines. Et non dixit, s. impius. Carmina, id est, reuelationes. In nocte. De reuelationibus in nocte supra cap. 33. Super iumenta terræ, id est, ut sapiamus plus quàm bruta. Ibi clamabunt, s. oppressi. Nõ exaudiet, s. ad tempus. Frustra audiet, s. clamorem.

Non consyderat, s. deus. Et expecta eum, id est iudicium eius ne negligere. Nunc, id est, in præsentii uita non corripit scelera digne. Nõ infert, s. ualde. Valde, id est, p meritis. Minus percutit q̄ meruerit homo.

CAPVT .XXXVI.

Addens quoque Heliu hæc locutus est:

Repetam scientiã à principio. Ex hebræo. Ab ijs quæ longe sunt, id est, quæ non sunt omnibus ita cognita. Operatorem, creatorem meum. Probabitur,

E s ostende

A N N O T A T .

ostendetur. Non abiicit) propter inuidiã. Et iudiciũ
 paupibus tribuit) iudicat p̄ paupibus. In p̄petuũ collo
 cat in solium) firmat regno. Et si fuerint in cathenis.
 Sñia est. In tribulatione ostendit deus nobis peccata no
 stra. Reuelabit quoq; aurẽ eorũ) loquetur ad eos. Cõ
 sumẽtur) p̄ibũt. In stultitia, in ignorantia dei. Nõ in
 telligit hæc Heliũ quis recitet. Nos interim tamẽ expo
 namus. Simulatores, hypocritæ. Neq; clamabũt s. ex
 corde ad deũ. Si uincti fuerint .i. si in tribulatiõẽ fue
 rint. In tempestate, angustia. Et uita, s. morietur. In
 ter effæminatos, id est, stultos. Reuelabit, cõsolabitur
 eũ, faciet eũ audire suũ sermonẽ. Latissime, s. infra, in
 tus patẽt. Et nõ habẽt fundamentũ subter se) expo
 nit qd sit latissime. De inferis loq̄tur. Requies, uolu
 ptas. Pinguedine) pinguibus cibis. Iudicata est, s. iã.

Causam iudiciũq; recip. i. causa tua erit bona. Nõ te
 ergo) scz postq̄ fueris restitutus. Docet enim in futurũ
 iustũ et uiuere et iudicare. Inclinet te, s. ut pueras ius
 diciũ. Depone magnitudinẽ) mitis esto in rectoratu.

Ab)q; tribulatiõẽ) nõ coactus à deo ut nũc. Et, s. de
 pone. Robustos, uiolẽtos et oppressores paupũ. Ne
 protrahas) ne differas cõtra uolentos agere, ne differe
 rendo uulgus ad se trahãt et impediatur iustitia. Ne
 protrahas noctẽ) ne differas in noctem. Pro eis, s. uio
 lentis. Ad iniquitatẽ, id est, iniustũ iudiciũ. Post m̄
 (seriã) postq̄ es p̄cussus. Legislatoribus, iudicibus. Vi
 ri, s. sapien

ri, s. sapientes scripserūt, aut dixerūt. Oēs hoies uideēt eū, s. p. creatā, ad Rom. i. Procul, à lōge, hoc est, p. creaturā. Nūerus annorū inestimabilis) est aeternus. Qui aufert stillas) facit ut nō pluat. Prætexūt, s. caligine. Lumine, fulgore. Opriet, s. caligine tempore statis. Iudicat, id est, terret populos. Et dat escas) q̄a solēt sequi pluuiæ, q̄bus fecūdatur terra. Abscōdit lucē, ut sint meræ tenebræ. Annūciat, s. deus. De ea, luce. Amico suo) pio hoī. Q̄ possessio eius sit, s. lux. i. q̄ lux sit ei aeterna, et q̄ tenebræ nō ueniāt super eum.

C A P V T . X X X V I I .

Super hoc expauit cor meum & emotū

Tonabit in uoce sua) p. uocē. Et hyemis pluuijs, id est, tēpestuosissimis pluuijs, s. præcipit. Fortitudinis suæ id est, copiosissime. Qui in manu) prudētiam dedit hominibus ut sciāt quæ quo tpe agenda sint. Ingredietur bestia) quæq; bestia nouit latibulū suū, & providere sibi.

In antro suo morabitur, s. q̄a deus hoc ei indidit. Ab interioribus, id est, polo antarctico, q̄ semp est nobis occultus. aut simpliciter Ab interioribus, id est, occultis. Sicut psal. 134. Qui producit uentos de thesauris suis.

Tēpestas, uentorū. Ab anturo frigus. Ab arcturo flat boreas. Desyde. nubes, pluuias. Spargūt lumē, s. reddita serenitate. Lustrant, id est, peruadunt uel adeunt aut pluuiā, aut serenitate. Ad omne, s. opus.

Sine

A N N O T A T .

Siue in una tribu, id est, in uno loco ubi habitat una tribus. Siue in terra sua, s. tota. Vt ostenderent, id est ut cessantes redderent claritatem. Vt ostenderent, s. pluuiæ. Allegoriam notat, ut Hiob ex uisibilibus inuisibilia cogitet, q. d. percussit quidem te deus, hoc est, tempestate te inuasit, & potest cum uult tibi reddere serenitatem. Calida sunt, id est, sentis caliditatem in corpore. Auster enim calorē excitat. Tu forsitan. Quid intumescis contra deum? quare non dedisti ei consilium ut aliter faceret sua? Quasi ære, quasi ex ære. Ostende nobis, hoc est, ne hæc quidem corā deo quæ loquor aliquis dicere poterit, et corā eo stare. Tenebris, s. ignorantie. Quis narrabit ei, id est, corā eo. Etiā si loquutus fuerit, s. corā deo. Deuorabitur, id est, non poterit sustinere, consistere. At nunc, quandoq.

Non uident lucem, s. impediēte tempestate. Cogitur in nubes, congregabitur in nubes. Ab Aquilone. Non mirum si aurum ueniat ex locis calidis, quū uirtute solis dicatur nasci in terris. Mirum uero q. & ex Aquilone uenit. Nullibi est manus dei abbreviata. Et frustra nititur homo cōprehendere ratione opera dei. Potes quoq; per adagium accipere, Ex aduersis etiam bona proueniūt artificio dei, Id quod nulla cōprehendet ratio humana, quæ solet in talibus ad desperationē adigi. Et à deo formidolosa) potius de deo. Laudatio formidolosa, s. est. hoc est, homo cū formidine laudat deum

dat deum. Nam homo semper timet se nō digne laudare deum. Eum, id est, laudē eius. Nō potest enarrari, s. deus. Contemplari, in uultum eius. Omnes qui sibi uidentur sapientes) Nemo cupit prodire in conspectum eius sine timore, ut Hiob.

C A P V T . X X X V I I I .

Respondens autem dominus Hiob de

De turbine loqui dicitur dominus, quando terret aduersarios, aut alioqui terret suos. Nam etiam Hiob terret. *Quis iste?* Vno uerbo dominus damnat omnia Heliu, quē præterea non corripit, sed sibi derelinquit.

Inuoluēs sententias, multa implicans nullo ordine. Sermonibus imperitis) quas ne ipse quidem intelligit. Accinge sicut uir. Ostendit dominus Hiob, q̄ nō recte cupierit cum deo disputare. Sed si non peccauit Hiob, quare ergo eum increpat? Quis enim cognouit mentem domini *Eccl. Rom. II. Quoniam ex ipso et per ipsum etc. Qui mirabiliter omnia creauit, is quoq; mirabiliter omnia gubernat secundum suam uoluntatē, cui oportet ut nostra uoluntas subdatur. Accinge, o Hiob. Sicut uir) esto fortis robore. Vult ut Hiob cōfortetur spiritu, alioqui uocem domini, ad quā oīa tremunt, audire nō potest. Sic et ap̄q̄ Danielē rex q̄ ceciderat audita reuelatione dei, erigitur ut audiat. Accinge) Sicut i Prouerbijs. 31. Accinge fortitudine lumbos tuos*

Dani. 2.

A N N O T A T .

bos tuos. Et respōde mihi)q cupijsti disputare mecū.

Si habes intelligentiā)si talia nosti. Aut quis demū
 sit lapidē)quis posuit terræ fundamēta. Quū me lau-
 darent, id est, quū essent iam creati angeli laudatores
 dei. Astra matutina, mane orientia. Quasi proce-
 dens de uulua, quasi iam natum. Vestimentum, ope-
 rimentū. Gene. 1. Tenebræ erant super faciem abyssi.

Et dixi, s. ad mare. Ipse singulis creaturis præcepta
 dedit, secundum quæ adhuc agunt. Nulla enim quod
 natura inditum habet, transgreditur, ut in psal. 148.

Et præceptum dedit & non præteriuit. Vsq; huc, id
 est, usq; ad littus. Tumentes, id est, erumpere uolē-
 tes. Sic quoque deus comprimit omnem tumultum ab

hominibus excitatum. Nunquid &c. Scilicet sicut
 ego solus. Post ortum tuum, id est, postquam natus
 es. Et ostendisti, s. sicut ego. Et excussisti) De diluui-

loquitur. Restituetur) interrogatiōem esse puto ut cæ-
 tera. Restituetur, per te. Signaculū, id est, homo ad

similitudinem dei factus, sed peccato fractus. Et sta-
 bit, id est, permanebit. Sicut uestimentū) innouatur.

Sicut in Psal. 110. Sicut opertorium mutabis eos, id
 est, cælos &c. Restituit deus homines terris post dilu-
 uium, sed proprie per Christum restituit imaginem suā.

Qui & reformabit corpus humilitatis nostræ etc. Ut
 lutū, s. restituitur. Auferetur, s. nunquid p te. Lux,
 id est, gloria. Et brachium excelsum, id est, fortitudo

eorum

Hom̄ resti-
 tutio.

Philip. 3

eorum. Deambulasti, s. sicut ego. Porta mortis, id est, inferorum. Sicut in psal. 138. Si ascendero in cœlum, tu illic es: Si descendero ad infernum, ades. Indica mihi) Dic ubi erant omnia quum crearētur. Habitatet, id est, sit. Ad terminos suos, hoc est, ad naturā suam. Domus, habitationis. Eius, uniuscuiusque rei. Thesauros, locos absconditos, id est, scis tu locū unde nix uenit? Et tēpus hostis, id est, quibus soleo pcutere aduersarios. Per hoc apparet nō solū de grandine eū dicere, sicut grandine pcutit Aegyptios, Sed etiā de iudicijs alijs horrēdis. Spargitur, s. sup terrā.

Abseq; homine in deserto) in loco ubi non est homo.

De cuius utero, id est, quis genuit glaciē? De cœlo, ex aere. Aquæ durātur, s. gelu. Abyssi, s. aquarum.

Nūqd coniūgere ualebis) q̄ nō coniungūtur. Dissipare, a se separare. Sup fines, ad occasum. Ordinē, administrationē, gubernationē. Eius, s. cœli. In terra) nūqd. Pones rōnem) oīm reddes rōem. In nebula) sicut ego. Dicēt tibi) sicut dicūt mihi. Quis dedit gallo intelligentiā? Gallus nouit noctis horas & aeris mutationes. Quis posuit in uiscer. Ex hebræo quoq; sic legi potest: Quis posuit abstrusorū scientiā, Vel q̄s dedit cordi intelligentiā. Rationē, modū, administrationē. Dormire, cessare. Quādo fund. s. sepata aqua Gen. 1. Nūqd capies prādā leonæ) nunqd tu puidēbis aīantibus, ut ego puido, qui etiā quibusdam & despe-

Etissimis

ANNOTAT.

Etissimis provideo mirabiliter, ut rapacibus quibusdā
 & insaturabilibus animantibus, ut pullis coruorum
 omnino derelictis. Psal. 146. Qui dat iumentis escam
 &c. Vide quoq; caput sequens.

CAPVT .XXXIX.

Nunquid nosti tempus partus ibicūm

Ibices sunt capræ syluestres. Incuruantur ad
 foetum, s. cerue. Quis dimisit onagrū? Aliud mira
 bile. Quædam animantia seruiunt homini, quædam
 omnino sunt indomita. Liberum) ut non seruiat. Et
 uincula, id est, ego feci eum liberum à seruitute. In ter
 ra saluugnis, id est, sterili. Contemnit multitudinem,
 id est, non uult esse inter homines. Exactoris, s. ho
 minis. Post te, s. arantem. Labores tuos) agros
 arandos. Aream tuā) fruges in area. Similis est,
 non tamē per eam uolat, sed incursum ueloci adiuuatur.
 Simul enim uolat & currit struthio. Herodius, ara
 dea. Obliuiscitur, nō curat. Duratur, induratur,
 non curat filios. Frustra laborauit, s. in partu. Ti
 more, cura. Sapiētia, id est, cura filiali. Deridet,
 contemnit. Struthio oua sua negligit, sed foetu solis pro
 duntur foetus, sic curante deo. Circundabis, dabis.

Suscitabis, s. ad bellum. Quasi locustas, id est in ma
 gna copia. Terror, s. est. Super ipsum sonabit pha
 retra) quia ille habet pharetram qui equo insidet. Sor
 bet, id

bet, id est, sorbere uidetur pedibus serociendo. Exhortationem ducum, s. odoratur. Nunquid accipiter) Dicitur accipiter ingrauescens senectute, expandere alas ad austrum, id est, uentū calidum, et sic perdere pennas, & recrescentibus alijs, rursus iuuenescere. Et adiecit dominus) Quia Hiob postulauerat disceptare cū deo, iam rursus exigit deus ut respōdeat Hiob. Qui contendit cum deo, s. ut tu. Conquiescit, id est, tacet. Qui arguit deū, s. ut tu. Leuiter, temere. Ex hebræo. Ecce inuerecunde egi, uel inhonoraui, quid respondebo tibi? Vnum locutus sum, quando maledixi diei. Et alterum, s. quando uolui coram deo innocens uideri. Hic aperte uidemus q. nemo mundus est in conspectu dei. Quibus ultra non addam, Hæc est uera pœnitentia.

Vera pœnitentia.

C A P V T . X L .

Respondens autem dominus Hiob de

De turbine) quia adhuc terret. Nunquid irritū facies? Ex hebræo. Num iratus dissipabis iudiciū meū, & impium me probabis, ut te iustifices? Decorem, gloriam. Et speciosis uestibus induere, id est, gloriosus appare. Absconde eos in puluere, id est, occide.

Et facies eorum) uel gloriam, uel personam eorum. Vide quā dure loquatur cōtra eos, qui se ex suis meritis uolūt iustificari. Et hic locus satis esset ad resellen-

F dos eos

A N N O T A T.

dos eos qui cōtra iustitiā dei sunt, & suis uiribus quæ
runt salutem, quæ solius dei opus est. Ecce Vehemoth. Sub noīe Vehemoth, id est, animalis terrestris,
ut puta elephātis aut alterius immanis bestię, describit
diabolum. Nam se dominus exponens addit: Ipse est
principium uiarum dei, id est, inter primas à deo crea-
tas creaturas ipse est. Item eundem describit sub noīe
Leuiathan, id est, Zeti, ut ostendatur & terra & mari
suam exercere tyrannidem: Aut principem esse non
solum huius mundi, sed & abyssi, id est, inferorū. Nā
& hic se dominus exponit dicens: Ipse est rex super
omnes filios superbię. Ecce Vehemoth quem feci te-
cum, id est, creauī sicut te. Fœnum quasi bos come-
det, id est, carnales. Omnis enim caro fœnū Esaię. 40

Fortitudo eius in lumbis eius, id est, in concupiscē-
tijs hominum regnat. Stringit caudam suam, id est
fortiter tenet quos post se trahit. Nerui testicularum
qui his implicati fuerint, nō possunt explicari nisi ma-
nu misericordię dei. Ossa eius. Timendum ergo no-
bis, qui sumus uasa testacea, ne omnia confringat si coe-
perit nos conculcare. Cartilago &c. Ergo ui hu-
mana non est uulnerabilis. Infra enim dicitur: Non est
super terram potestas quæ ei comparetur. Qui fecit
eum etc. id est, potestate suę tyrannidis uti non potest,
nisi permittente deo, ut uides quoq; in Hiob. Accepit
quidem tyrannidem, sed uti non potest, nisi quantum
permittit

permittit deus. Qui fecit eum, id est, deus. Applicabit gladium) dabit potestatem. Huic montes, id est, superbi & contemptores dei. Ferunt herbas, id est, fœnum, ut supra, Carnales comedet. Regnum enim eius est super omnes filios superbiæ. Et sicut dei regnũ est in fide credentium, ita illius regnum est in infidelitate superborum & impiorum. Ideo sequitur: Omnes bestię agri, id est, deum non agnoscentes, qui sunt sicut equus & mulus, in quibus non est dei intellectus, psal. 31. qui sola terrena amplectuntur, unde dicuntur bestię agri. Hi, inquam, ludent, id est, uoluptatem suam habebunt. Ibi, id est, in montibus ubi præda est Vchemoth. Aut accipe bestias agri angelos inferorum, qui terra pascuntur, id est, terrena sapientes comedunt, sicut dictum est serpenti, Supra pectus tuum gradieris, & terram comedes Gen. 3. Hæ bestię ludunt in infidelibus. Sub umbra dormit, id est, fugit solem iustitiæ princeps tenebrarum. Si quid uero lucis euãgelicæ alibi cubi coeperit affulgere, illic turbatur quies eius, & incipit commouere regnum suum aduersus ueritatem. In secreto calami, id est, ubi non clamatur contra eum uerbo dei, ubi omnia foris quidem splendent & solida uidentur, intus autem sunt uacua, ubi nõ aliud est quàm splendida hypocrisis, & titulorum sanctitatis & potentie inanis iactantia. Vnde Christo illudentes dant arundinem pro sceptro in manus. De hac bestia in psal. 67.

A N N O T A T.

Increpa feram arundinis. In locis humentibus, id est, paludinosus. In immūdijs gaudet ut sus in uoluta bro luti. Contra in Euangelio dicitur Matth. 12. Ambulat per loca arida, querens requiem et non inuenit. In illis enim non habet requiem. Vmbrae umbrans protegunt, id est, tenebrae super tenebras sunt ubi ipse quiescit. Arbores enim infructuosae faciunt et tenebras densiores, ut nō deprehendantur opera tenebrarum.

Salices) Salices praeterea et in hoc damnantur, quod licet ad torrentem positae sint, tamē ne sic quidem afferunt fructum. Significāt ergo illos, qui, etiamsi alluat aqua salutaris sapientiae uerbi dei, tamen ne filo quidē fiant meliores. Absorbebit fluuium etc.) Fluuiū generali nomine dixit, Iordanē autem qui in Iudaea erat, ubi deus colebatur, speciali nomine appellat. Quū uero aquae populi sint Esai. 8. et Apocalyp. 17. oportet ut Iordanem populum dei accipias. Praeterea, quia Christus in Iordane baptizatus est, et illic baptismus coepit, commode accipere licet populum baptizatum. Allegoriae enim interpretandae, ut sunt in scripturis interpretatae, Non ut à nobis interpretari possint. Diabolus ergo omnes ubiq; infideles absorbet: et tantum sibi suo promittit astu, ut etiā sibi absorbere liceat populum dei, à deo per infidelitatē auersum. quis hic non timebit? In oculis eius capiet eum) scilicet ille qui uult capere eū, hoc est, nullus homo potest capere eū.

Quē ad

Quæadmodum totus contextus habet. Sed solus deus qui id effecit per Christum, & quotidie efficit per uirtutem uerbi sui in credentibus. Vbi enim nos cœperimus uidere, diabolus excæcatur. Primū hamus eius oculis iniicitur ut excæcetur, ut pereat illud lumē mēdi & sapientia humana, sapientia diabolica qua hactenus seducti sumus. Ad quam persuasit idem Vehemoth dicens: Eritis sicut dii scientes bonum & malum. De qua & infra, Omne, inquit, sublime uidet. hoc est, quicquid superbum est agnoscit pro suo. Nisi enim hoc lumen primum perierit, lumen dei uerum non agnosceamus. Sudibus, id est, hastis & lanceis. Perforabit nares eius) quibus spirat ignem illum perditionis eterne (ut in sequentibus uidebis) ut fide dei suscepta, prohibeatur ultra nobis igni uero ore persuadere impietatem: ut eo ex illis suis umbris extracto, appareat totum corpus nequitie eius, & non ultra seducat coluber tortuosus. In hamo & in sudibus. In hebr. eo sic, In oculis eius capiet eū, & in hamo perforabit nasum. Id quod sequitur sub nomine Leuiathan. An, inquit, poteris extrahere Leuiathan? id est diabolium. Hamo, s. ut ego. Lege Esaie. 27. Et fune ligabis linguā) id est, Tu ne extingues & franges astutam persuasionem eius. Nunquid pones circulum &c. id est, cōpimes morsum eius, Id quod est circulum in naribus ponere, et armillam siue circulum in maxilla. Sic legis

Gen. 3.

A N N O T A T .

dictum de rege Sennacherib Esaiæ. 37. P onam circulum in naribus tuis, & frenū in labijs tuis etc. Perforabis maxillam, s. ut non mordeat. Nunquid multiplicabit & c. id est, nunquid supplices ad te preces fundet ut uictus. Seruum sempiternum, s. postquā subegeris. Nunquid illudes ei quasi aui? id est, nunquid decipula capies eum, & offeres illudendum? sicut ego, qui solus decipio eum, & trado eū ijs qui mundo sunt despecti, & imbecilles, id est, credentibus in me. Ancillis tuis, s. illudendum. Ancillis tuis dicit: Nam in domo magna patrisfamilias nihil est abiectius ipsis ancillis. Hoc fecit per Christum, qui cœpit Leviathan, dum obiectam carnem inuadere non formidabat. Concident eum amici: s. sicut mei. Diuident illum negoti. id est, astutias eius sibi mutuo aperient negotiatores: sicut mei negotiatores? quibus dicitur Luce. 19. Negotiamini dum uenio. Nunquid implebis sagenas? id est, nunquid reti tuo eum capies? Pones ne super eum manum tuam? id est, Tu ne tuis uiribus ei aliquid inferes? Memento belli, nec ultra addas loqui) Desine Hiob disputare uelle cum deo. Memento tantum belli, quoniam nō est tibi colluctatio aduersus carnem & sanguinem. Ipse tandem, qui iam te aliosq; fideles persequitur, sua spe destitutus dei cietur: sed non uiribus humanis, quas ut audisti hic penitus reieci. Videntibus cunctis) In extremo iudicio uidebunt cuncti.

Ad Eph. 6.

Caput

Non quasi crudelis suscitabo eum. Quis

Nō quasi crudelis) Occupatio dei. dices enim: *Tanta ne in te, o deus, est crudelitas, ut huic bestię tantam permittas potestatem in homine? Nam dixisti: qui fecit eum applicabit gladiū eius.* Respondet deus: *Nō quasi crudelis &c.* Quis ante dedit? id est, omnia sunt ex me. Sic quoq; soluit Paulus Rom. II. *Omnia quę sub cęlo*) Ergo licet mihi facere cum meo quod uolo. *Nō parcam, id est, reddam ei cum omni corpore suo (hoc est cum impijs) in caput suum omnem maliciam eius, nihil attendens siue minetur, siue deprecetur. hoc est, sine misericordia agam contra eum. Verbis potentibus) propter uerba potentię. Et ad deprecandum compositis) propter uerba ad deprecandū composita.*

Quis reuelabit? Nullus nisi spiritu dei cognoscit *astutias eius. Sicut Paulus cognouit. Id quod sic dicit: Quis reuelabit &c.* Faciem, formam, quid intus latet. *Indumenti) quo se tegit. Transformat enim se in* 2. Cor. II. *angelum lucis. Et in medium oris eius quis intrabit? Si enim foris faciē eius cognoscere non potes, quando interiora insidiarū eius cognoscēs? In latebras eius introire non licebit, neq; per os, neq; per alia mēbra. Et quisquis ingressus fuerit deuoratur, & regredi ei Ignis diabo non licet. Et pręterea tota faciēs ignem spirat concupili, cōcupiscē*

A N N O T A T .

tia, ignis dei scintilla, ut fidem auferat & exurat. Quñ contra ignis spiritus est. dei, de quo Christus Luc. 12. loquitur, fidem inflāmet.

Portas uultus eius, id est, os eius. Formido, s. est.

Scuta fusilia) arca. Ne spiraculū) halitus. Ut palpebræ, id est, fulgor. Prunas, id est, illos qui in concupiscentijs ardent. In collo eius fortitudo, id est, non cedit, & omnia ante se uastat. Morabitur forti. habet forte collum, id est, obstinatissimus et fortissimus est. Egestas, id est, uastatio. Contra in psal. de deo,

Psal. 88. Misericordia & ueritas præcedent faciem tuā. Membra carniū, id est, membra totius corporis eius. hoc est, omnes filij superbiæ, ut infra, quorum ipse rex est, id est, caput, una impietate & infidelitate coherent.

Mittet, s. eius destructor deus. Quis enim fulmina mittit nisi deus? Per hoc significatur q. nulla ui nisi cœlesti conteritur, & fulmina dei certo tangent eū. Subsistere non poterit, s. gladius. Alioqui nulla arma humana timet, lapide & ferro durior & obstinator, qui contemnit radios solis & aurum calcabit. Sub ipso erunt radij solis, id est, minores reputabit sua luce, & sua gloria. Sternet aurum) calcabit aurum. Quasi stipulam, id est, nullam potentiam, & huius lucis gloriam, nullasq; opes uerebitur. Qui cōmouet & perturbat mare, id est, homines huius ad seditiones concitat, ut diu incendium eius extinguere non possit. hoc est, post eum lucebit semita. Et ponet, s. mare. Vnguenta, s. ad

et, s. ad ignem posita. Lucebit, s. igne. Aestimabit abyssum) Abyssum infirmum iudicat præ sua potentia. Totum enim mare se sperat exorbiturum, ut supra. Omne sublime, id est, quicquid superbum est, hoc agnoscit pro suo. Superbia proprie in scripturis *Supbia.* est contemptus dei & infidelitas. Non sine causa omisi quod dicitur: Quum sublatus fuerit, timebunt angeli & c. quod exponunt pro ablatum, id quod cum sequentibus non cohæret, quum potius pro exaltatus positum sit ex hebræo. Aduerte ergo q. hæc omnia de potestate demonis dicuntur, sicut uides in conclusione huius capituli. Et male translaturum est, quod nos legimus: Mitet contra eum fulmina, & alia. Alium non feretur. Vnde ex hebræo sic legitur: Morsu carnis eius adherebunt, & fortitudo apud eum non cadet. Cor eius firmum erit sicut lapis, & sicut frustum quod faciet confectionem (id est, lapis mola) Et eleuationem eius timebunt fortes, et propter contritiones facient se expiare, id est, propter multitudinem timoris & consternationis etc. Itaq; sic intellige: Quum sublatus fuerit, id est, exaltatus. hoc est, quum sciri acciperit à deo potestatem, timebunt angeli, siue dii, siue fortes, id est, sancti: et territi ex eius exaltatione, & ira dei quã uident, purgabuntur. Id enim efficit diabolus in sanctis, quibus omnia cooperantur in bonum. Alij autem qui in talibus securi sunt, imò etiam partes aduersarij adiuuant

A N N O T A T .

uant, omnino peribūt. Ex modo huius purgationis nō opus est ut nunc extra Hiob longius petamus.

C A P V T . X L I I .

Respondens autem Hiob domino dixit

Iam hic agit Hiob pœnitentiam. Qui celat, s. à deo. Absq; scientia, id est, nesciens deum. Insuper locutus sum) Si omnia uera & sapienter dicta fuissent quæ dixit Hiob, ut aliqui exponunt, quid hic diceret: insipienter locutus sum? Quæ excedunt scientiam meam, id est, quæ ego nō possum cōprehendere.

Quoniam locuti estis rectum, id est, non deprecati estis eum. Faciem eius suscipiam) orationem e. mul. iudiam, Non auertam faciem meam à faciebus ipsorum. Fratres sui) amici & cognati.

Mouerūt caput, id est, admirati sunt. Male trāslatum. Nam in scripturis mouere caput est irridere. Hic autem non ita habet. Nomen unius uocauit diē, q. d. Claram. Cassiam, q. d. Rosam. Cornu sibi) Stibium est quo se pingunt mulieres. Dedit autem speciosa nomina speciosis fœminis. Nam propter pulchritudinem eos ita uocauit.

Itaq; uides in hoc libro, quod multa dicere de deo, multas scire sententias sacras, ueris alioqui dictis uincere aduersarium & multa disputare, nondum sit uere agnoscere deum, & uera illa fides qua sola coram deo iusti

deo iustificamur. Melius esset nihil scire ijs, qui scientia
 contra proximi charitatem abutuntur, ipsi charitate
 uacui. Nondum enim sciunt quomodo scire oporteat.
 Scientia inflat, charitas autē edificat. Vides hic quoque
 quod non possit fieri, ut innocentia & ueritas in iudi-
 cio non damnetur imprimis ab ijs, qui se iustos putāt,
 aut alioqui aliquid esse, quales sunt amici Hiob. Quid
 si inimici ad Hiob uenissent, nunquid atrocius damna-
 re potuissent? Iniquum uocant & impium, hypocritā,
 à deo maledictum, qui tamen interim sibi iustus uidea-
 tur. Sed uel hic uidere licet, longe aliud esse dei iudiciū
 a hominum. Iustum enim ipse pro quod ait, quem mun-
 dus damnat, & eius orationem sibi enūciat pro sanctulis
 illis damnatis. Præterea hic habet, ubi maxima ten-
 tatio sit, ubi fides impugnatur. Quomodo si uolo phi-
 bitum erat ne tangeret animam Hiob, aut tunc
 perficere. Sed deo seruante, pius ac timens deū ab ore
 Leuiathan eripitur, ne infidelitate absorbeatur. et dis-
 camus dei adhærere ueritati, etiamsi ratio nostra, &
 totum regnum inferorum contra eum contēdat. qui-
 bus inuocato dei spiritu, confidenter dicamus: Absit à
 me ut uos iustos esse iudicem, Donec deficiam non rece-
 dam ab innocentia mea. Iustificationem meam, quam
 coepi tenere, non deferam: etiā si me occiderit, in ipso
 deo sperabo. hoc est, Innocentia mea stat in deo. sicut
 iustificatio mea. Veruntamen uias meas in conspectu
 eius

1. Cor. 2.

Supra. 27.

Supra. 13.

ANNOTAT. IN HIOB.

eius arguam, & ipse erit saluator meus. Non enim ueniet in cōspectum eius omnis hypocrita. Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam, ut iustificeris in sermonibus & promisiōibus tuis, et uincas, quum non esse uerax & iustus in sermonibus tuis, ab aduersario, in seductionem illorum qui tibi fidunt, iudicaris. Itaq; patienter seramus quascunq; contradictiones. Nouit dominus nos eripere ne fides succūbat, in tempore oportuno. Imò hanc gratiam dabit deus, ut tum primum maiore fide & fiducia fulciamur, & uere eum patrem agnoscamus, quando aliquādo pro fidelissimis & erimus, que nunquam non impu patres ut hoc dicit Iacobus capite eius exatentes igitur estote fratres ad aduentū domini. & cetera.

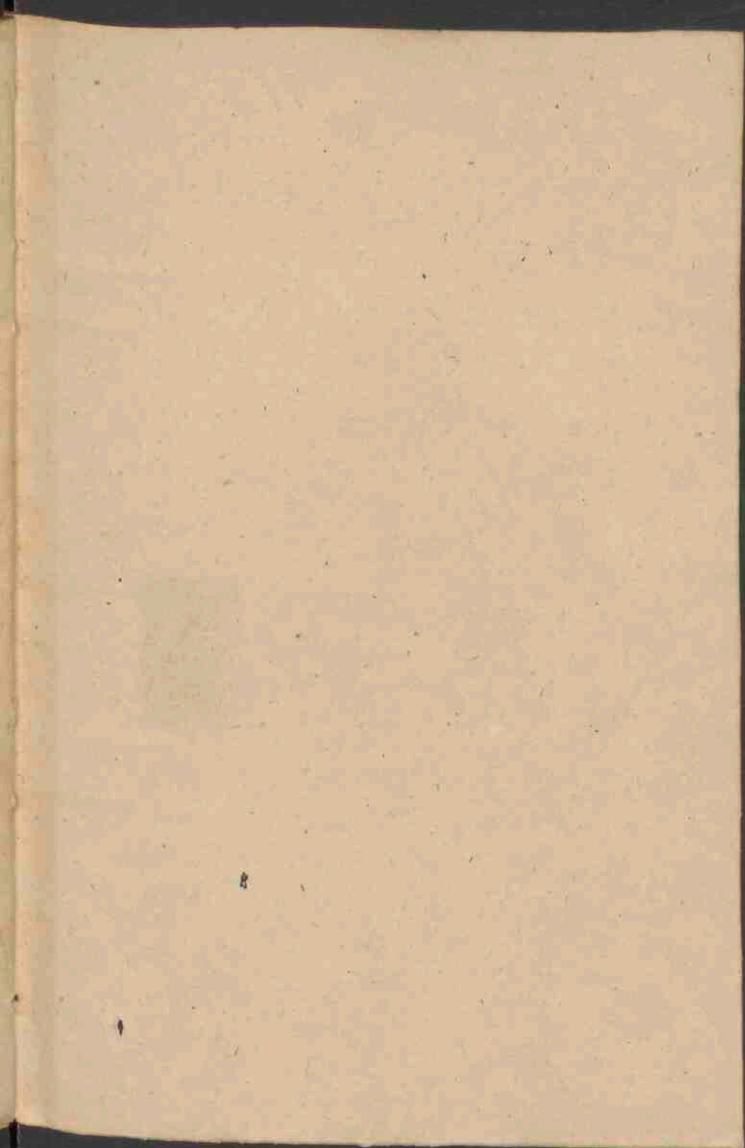
τέλος τῶν ἐκλόγων τῶ ἰωβ.

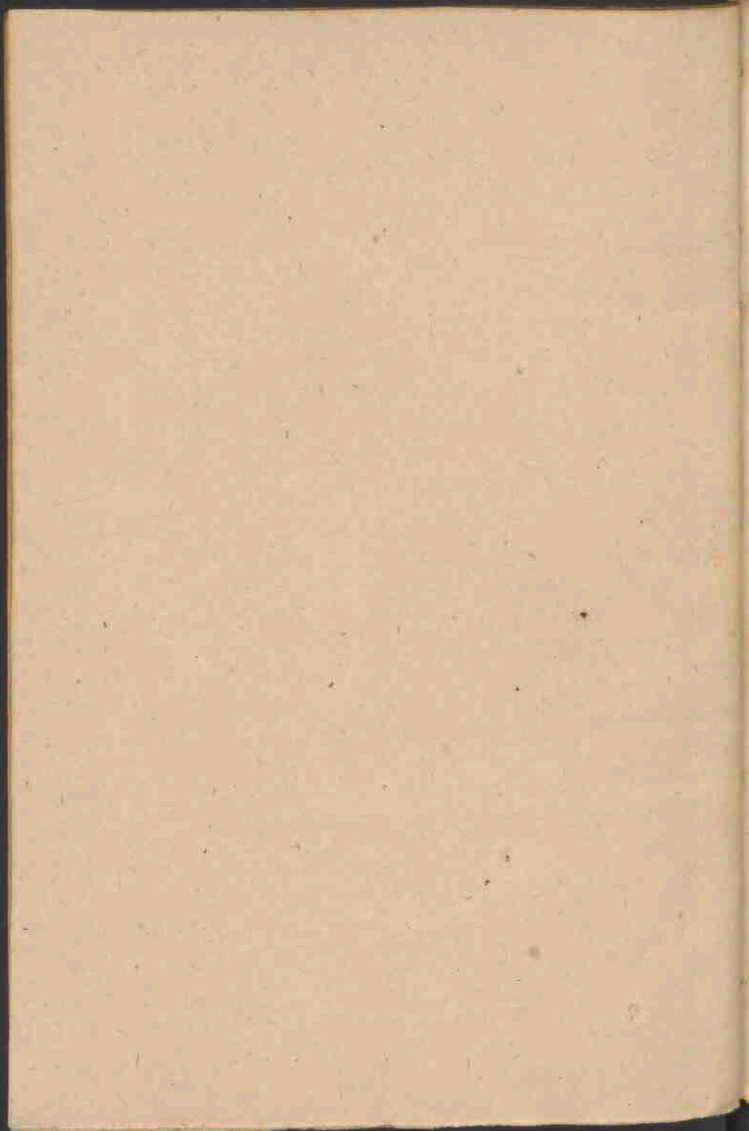
EXCVSSA HAEC D. IO
ANNIS BVGENHAGII
POMERANI IN HIOB
LVCVBRATIVNCVLA
ANNO POST CHRIS
TVM NATVM, M.

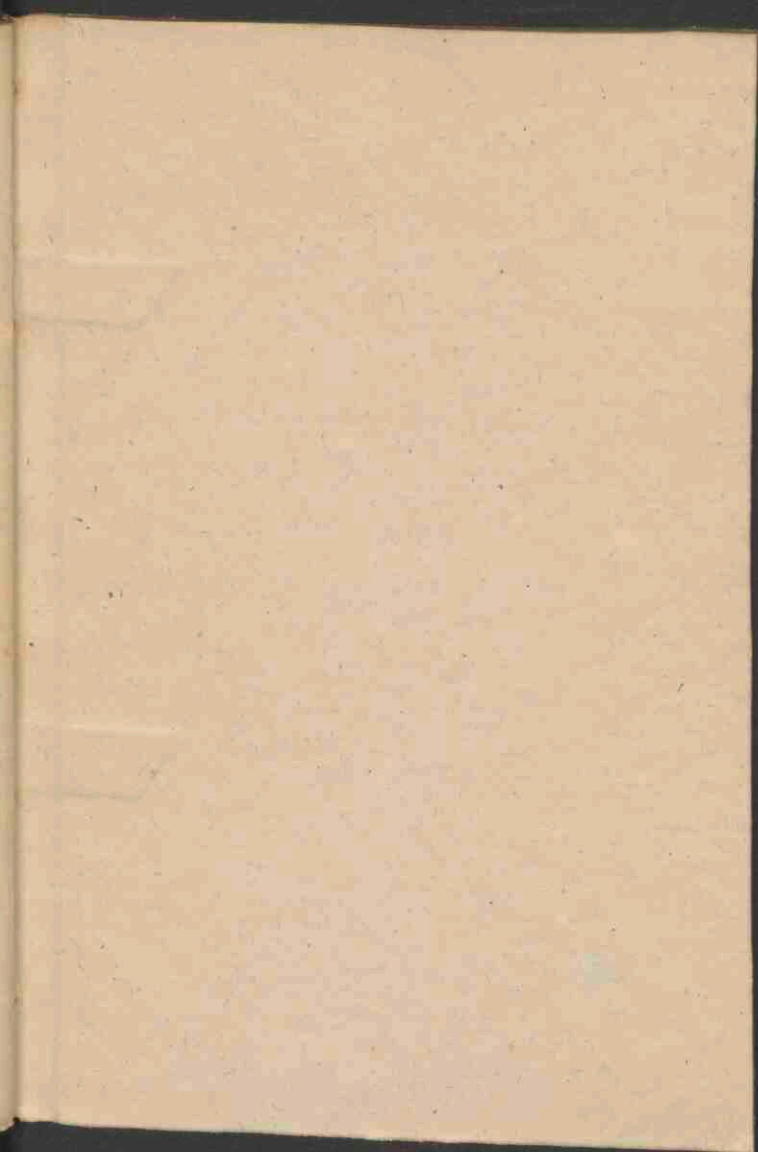
D. XXV

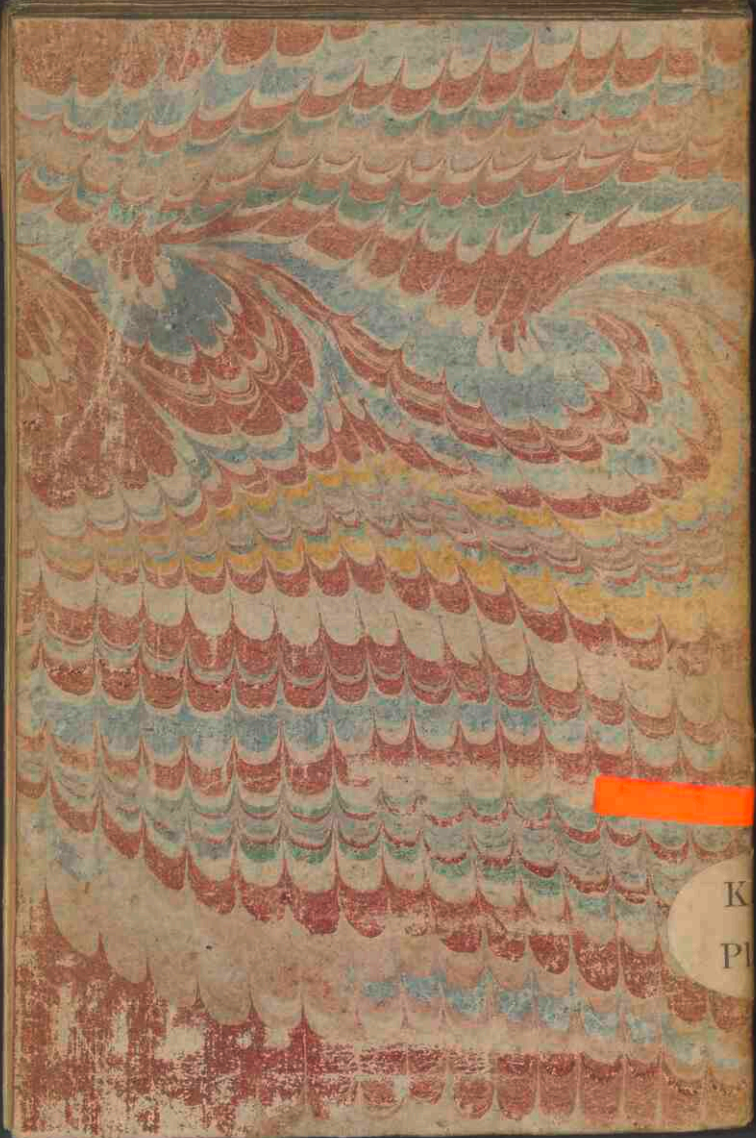
BASILEAE PER O
ANNEM FABRVM EM
MEVM IVLIACENSEM.

L41492-R

K
P